

Reemigrācijas politikas novērtējums: politikas mērķa grupas perspektīva

Evija Kļave

«Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013.–2016. gadam» (turpmāk – Reemigrācijas plāns) ir viens no galvenajiem diasporas un reemigrācijas politiku veidojošajiem politikas plānošanas dokumentiem. Kā vēsta dokumenta nosaukums, tā mērķis ir atbalstīt tos Latvijas valstspiederīgos, kuri plāno atgriezties vai ir atgriezušies Latvijā. Šī ziņojuma mērķis ir novērtēt Reemigrācijas plānu no šīs rīcībpolitikas tiešās mērķa grupas – Latvijas emigrantu un reemigrantu – perspektīvas, kā arī novērtēt esošo situāciju attiecībā uz plānā paredzēto pasākumu izpildi. Galvenie jautājumi, uz kuriem meklētas atbildes, ir, pirmkārt, kāda ir bijusi Reemigrācijas plāna loma atgriešanās lēmuma pieņemšanā, otrkārt, cik lielā mērā valsts plānā paredzētie pasākumi atbilst mērķa grupas gaidām un vajadzībām, treškārt, kā veidojas mērķa grupas priekšstats par reemigrācijas politiku un cik lielā mērā tas atbilst politikas veidotāju definētajam uzstādījumam.

Šajā ziņojumā ir lietoti termini *reemigrācija* un *reemigranti*, ievērojot politikas veidošanas procesā ieviestos, un publiskajā diskursā atzītos apzīmējumus. Šajā semantiskajā ietvarā termins *reemigrācija* attiecas uz migrāciju no mītnes valsts atpakaļ uz izcelsmes valsti. Ar šo terminu netiek apzīmēts migrācijas process, kad cilvēks, kurš atgriezies no mītnes valsts savā dzimtenē, atkārtoti emigrē (reemigrē) uz to pašu vai citu mītnes valsti. Attiecīgi termins *reemigranti* šajā pārskatā ir attiecināts uz cilvēkiem, kuri ir atgriezušies savā izcelsmes valstī pēc emigrācijā pavadīta laika, nevis cilvēkiem, kuri atkārtoti emigrē no savas izcelsmes valsts. Jāpiebilst gan, ka reemigrācijas un diasporas politikas attīstības gaitā ir aktualizējusies diskusija par šo terminu lietošanu, un «Rīcības

plānā Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.–2017. gadam» (projekts) ir lietots termins *atpakaļmigrācija*.

Lai novērtētu Reemigrācijas plānu no mērķa grupas perspektīvas, ir analizētas 18 padziļinātās daļēji strukturētās intervijas ar Latvijas valstspiederīgajiem dažādās vecuma un sociālā statusa grupās, kuri emigrējuši no Latvijas laikā no 1991. gada līdz 2011. gadam un atgriezušies (reemigranti)¹, kā arī kā sekundārie dati izmantotas 90 intervijas ar Latvijas emigrantiem Lielbritānijā (13), Zviedrijā (10), Norvēģijā (15), ASV (15), Vācijā (22). Intervijas ir veiktas laika posmā no 2014. gada februāra līdz novembrim.

Latvijas emigrantu intervijās reemigrācijas politikas jautājumi tika apspriesti kontekstā ar jautājumiem par atgriešanās iespējamību un nosacījumiem, izvērsti jautājumi par konkrētiem reemigrācijas atbalsta pasākumiem netika uzdoti. Savukārt reemigrantu intervijās jautājums par Reemigrācijas plānu ir aptverts padziļināti. Vispirms tika uzdots jautājums par vispārējo informētību par šo plānu – valsts izstrādāto politikas dokumentu un tajā paredzēto atbalstu. Tālāk katram respondentam tika jautāts par visiem astoņiem plāna rīcības virzieniem, to ietvaros paredzēto pasākumu atbilstību konkrētā respondenta un viņa ģimenes vajadzībām. Pirms katra rīcības virziena vērtēšanas respondentam tika īsi raksturots paredzēto pasākumu mērķis un būtība.

Šajā ziņojumā vispirms ir sniegts reemigrācijas politikas attīstības pārskats. Šīs daļas uzdevums ir atspoguļot kopējo reemigrācijas politikas attīstību. Ziņojuma otrā daļa ir veltīta padziļināto interviju analīzei ar Latvijas emigrantiem un reemigrantiem, iekļaujot analīzē fragmentus no intervijām, kas ļauj samazināt pētnieka subjektīvās interpretācijas riskus un padara klātesošāku pašu mērķa grupu. Secinājumu daļā autore sniedz politikas dokumentu analīzē un mērķa grupas vērtējumu analīzē balstītas atbildes uz sākotnēji izvirzītajiem jautājumiem.

Reemigrācijas politikas attīstība

Politikas plānošanas process, lai veicinātu no Latvijas aizbraukušo cilvēku atgriešanos valstī, aizsākās 2008. gadā, kad Īpašo uzdevumu ministra sekretariāts sabiedrības integrācijas lietās (ĪUMSILS) sagatavoja informatīvā ziņojuma projektu par nepieciešamo rīcību, lai veicinātu darba meklējumos izbraukušo Latvijas iedzīvotāju atgriešanos Latvijā (ĪUMSILS 2008). Dokumenta izstrādē, organizējot trīs diskusijas, tika iesaistīti iedzīvotāji, migrācijas un nodarbinātības jomas zinātnieki un eksperti, dažādu nozaru uzņēmēji, valsts un pašvaldības institūciju pārstāvji. Dokumentā ir apkopotas diskusijās gūtās atziņas un ieteikumi darba spēka aizplūšanas negatīvās ietekmes uz Latvijas tautsaimniecības attīstību risinājumu virzieniem. Raksturojot nepieciešamo rīcību, norādīts, ka *«masveidīgas iedzīvotāju izbraukšanas un atgriešanas veicināšanas*

¹ Datus par respondentu-reemigrantu dzimumu, vecumu, sociālo vai nodarbinātības statusu, emigrācijas ilgumu un mītnes valsti skat. pielikumā.

problēmu nevajadzētu risināt vienpusīgi, tikai radot atgriešanos motivējošus apstākļus, bet arī preventīvi, mazinot izbraukšanu darba meklējumos» (Informatīvais ziņojums par nepieciešamo rīcību, lai veicinātu darba meklējumos izbraukušo Latvijas iedzīvotāju atgriešanos Latvijā). Lai to īstenotu, tika paredzēti seši rīcības virzieni, tostarp, pastāvīgs situācijas monitorings, dzīves vides pilnveidošana Latvijā, uzņēmējdarbības iniciatīvu atbalstīšana, informatīvās saiknes nodrošināšana ārzemēs dzīvojošajiem u.c. Jāsecina, ka jau šī dokumenta izstrādes brīdī akcents likts gan uz atgriešanās procesa veicināšanu un atbalsta sniegšanas nepieciešamību tiem, kas atgriežas (lai gan nav precizēti konkrēti pasākumi), gan emigrācijas intensitātes mazināšanu.

Ekonomiskās krīzes un tai sekojošo valsts institūciju strukturālo reformu rezultātā (ĪUMSILS tika reorganizēts 2008. gada beigās, tā funkcijas sākotnēji deleģējot Bērnu un ģimenes lietu ministrijai, vēlāk – Tieslietu ministrijai) jautājums par iedzīvotāju migrāciju un ar to saistīto problēmu risināšanu zaudēja savu aktualitāti. Sekojošajos gados emigrācijas plūsmu intensitāte būtiski pieauga. Šai problemātikai politikas veidotāji pakāpeniski pievērsās sākot no 2011. gada, kad tika izstrādātas ilgtermiņa prognozes.

Reemigrācijas plāna izstrāde tika uzsākta 2012. gadā pēc toreizējā ekonomikas ministra Daniela Pavļuta iniciatīvas (D. Pavļuta rīkojums Nr.161 «Par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna izstrādes darba grupu» (03.09.2012.)). Plāna izstrādi īstenoja starpministriju darba grupa ekspertes Eiropas Savienības, migrācijas un imigrantu integrācijas jautājumos, domnīcas «Providus» direktores (tobrīd pētnieces) Daces Akules vadībā. Ekonomikas ministrijas paspārnē izveidotajā darbā grupā piedalījās valsts un pašvaldību institūciju, arodbiedrību, uzņēmēju un diasporas organizāciju pārstāvji. Darba grupas izstrādātie priekšlikumi tika nodoti sabiedriskajai apspriešanai PROVIDUS rīcībā esošajā sabiedrības diskusiju platformā www.musuvalsts.lv no 2012. gada 1. līdz 19. novembrim. Kopumā tika saņemti 60 priekšlikumi. 2012. gada 13. decembrī tika publiskots Reemigrācijas plāna projekts. Reemigrācijas politikas attīstības kontekstā šis ir būtisks posms, jo šajā laikā sāka arī attīstīties publiskais diskurss par valsts reemigrācijas politiku. Jau sākotnēji plāna veidotāji to publiskajā telpā pozicionēja kā atbalsta politiku, praktiskus atbalsta instrumentus tiem no Latvijas aizbraukušajiem cilvēkiem, kuri vēlas atgriezties vai ir jau pieņēmuši lēmumu atgriezties. Ilustrācijai D. Pavļuta un D. Akules viedoklis, kas tika publicēts Ekonomikas ministrijas sagatavotajā informatīvajā materiālā plašsaziņas līdzekļiem (EM 2012):

«Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns nav paredzēts tam, lai atrisinātu visas ekonomiskās un sociālās problēmas, kas pastāv mūsu valstī. Latvijas kopējai attīstībai tiek veidots Nacionālais attīstības plāns. Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna mērķis ir sniegt praktisku palīdzību un atbalstu tiem emigrējušajiem iedzīvotājiem un viņu ģimenēm, kas vēlas un redz iespējas atgriezties Latvijā, lai šeit strādātu, dibinātu uzņēmumu vai attīstīt biznesa saiknes ar Latviju. Mums ir jāstāsta par attīstību un darba iespējām Latvijā un jāpasniedz palīdzīga roka mūsu aizbraukušajiem

tautiešiem jau tagad, jo pēc dažiem gadiem, kad Latvijā veidosies reāls darbaspēka trūkums, var būt arī par vēlu.» (D. Pavļuts, 13.12.2012.)

«Pētījumi rāda, ka vairums emigrācijā dzīvojošo neplāno Latvijā atgriezties tuvāko piecu gadu laikā arī tāpēc, ka Latvijai pagaidām ir grūti konkurēt ar valstīm, kuras savu labklājību ir būvējušas daudzas desmitgades. Turpinot ikdienā celt Latvijas sabiedrības labklājību, mums ir arī jāpanāk, lai valsts, pašvaldības un sabiedrība kopumā būtu gatava palīdzēt cilvēkiem, kas atgriežas un atgriezīsies, bet vairs nepārzinās sabiedrisko institūciju un pakalpojumu detaļas vai viņiem būs nepieciešams atbalsts latviešu valodas uzlabošanai. Plāna **mērķis ir uzbūvēt atbalsta sistēmu un pārbaudīt, kā tā strādā**, lai tad, kad arvien vairāk cilvēki atgriezīsies, mēs tam būtu gatavi.» (D. Akule, 13.12.2012.)

Darba grupas priekšlikumi un sabiedriskajā apspriešanā saņemtie priekšlikumi pēc to izvērtēšanas tika apkopoti informatīvajā ziņojumā «Par priekšlikumiem reemigrācijas atbalsta pasākumiem», kas tika izskatīts Ministru kabinetā 2013. gada 29. janvārī (EM 2013). Šis dokuments ir būtisks, jo tas sniedz padziļinātu izpratni par Latvijas reemigrācijas politikas mērķiem.

Informatīvā ziņojuma sadaļā «Migrācija un tās ietekme uz darba tirgu» tiek uzsvērts darbaspēka pieejamības jautājums. Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas tautsaimniecības izaugsmes prognozēm, paredzams, ka līdz 2020. gadam tautsaimniecība pieaugs vidēji par 4–5% gadā, vai, pieaugot labklājības līmenim, – vidēji par 3–4% gadā. Tādējādi kopumā līdz 2020. gadam Latvijas ekonomika varētu būt pusotru reizi lielāka nekā pašlaik, bet līdz 2030. gadam tās apjoms varētu pat divkāršoties. Bet šādu izaugsmi var kavēt **nepietiekams darbaspēka piedāvājums**, jo saskaņā ar Ekonomikas ministrijas demogrāfijas prognozēm, iedzīvotāju skaits līdz 2030. gadam samazināsies par aptuveni 6–10% (jeb 120–200 tūkst. cilvēku), salīdzinot ar 2011. gadu. Vienlaikus turpināsies sabiedrības novecošanās, kas būtiski samazinās darbaspējīgo iedzīvotāju īpatsvaru kopējā iedzīvotāju skaitā.

Nepietiekamais darbaspēka piedāvājums ir galvenais arguments atgriešanās politikas veidošanai, kurai būtu jāsekmē aizbraukušo Latvijas iedzīvotāju atgriešanos, lai **mazinātu nepieciešamību pēc imigrācijas no citām valstīm**, kas, kaut arī netiešā veidā minēts, ir otrs arguments atgriešanos veicinošas politikas veidošanai: «Latvijas mērķis ir panākt, lai brīvās darbavietas tiktu aizpildītas ar emigrējušajiem Latvijas valsts piederīgajiem, nevis imigrantiem no citām valstīm.» (EM 2013) Taču tālāk ziņojumā atzīst, ka ārvalstu darba spēka mobilitāte ir neizbēgama, tāpēc Latvijai ir svarīgi šo plūsmu kontrolēt, priekšroku dodot tiem cilvēkiem, kuri iepriekš ir dzīvojuši Latvijā:

«[...] lai nodrošinātu kontrolētu darbaspēka imigrāciju un saglabātu valsts nacionālo identitāti, migrācijas politikai jābūt selektīvai attiecībā pret trešo valstu darbaspēka imigrāciju un veicinošai attiecībā pret iedzīvotājiem, kas agrāk dažādu apsvērumu dēļ ir pārcēlušies uz dzīvi ārpus Latvijas, bet labprāt vēlētos atgriezties dzimtenē» (EM 2013: 5).

Visbeidzot kā atsevišķs reemigrācijas politikas aspekts šajā ziņojumā ir iekļauts **diasporas ieguldījuma veicināšana Latvijas tautsaimniecībā**, bet nevis saistībā ar naudas pārvedumiem uz Latviju, bet gan ar uzņēmējdarbības un eksporta attīstīšanu:

«Emigrantiem, kā arī to pēctečiem ir unikāla priekšrocība sekmīgi uzsākt uzņēmējdarbību vai investēt savā izcelsmes valstī, izmantojot kontaktus (kā izcelsmes tā mītnes zemē), kā arī savas zināšanas par politisko, ekonomisko un kultūras vidi, kā arī spēju sazināties (valodas zināšanas), tādējādi sekmējot darba vietu radīšanu, konkurenci, inovācijas un starptautisku biznesa tīklu veidošanos» (EM 2013: 6–7).

Reemigrācijas politikas kontekstā diasporas ieguldījums Latvijas kopējā izaugsmē tādējādi kļūst par atgriešanos sekmējošu faktoru.

Balstoties uz informatīvo ziņojumu «Par priekšlikumiem reemigrācijas atbalsta pasākumiem» (MK 29.01.2013.) (EM 2013), tika izstrādāta galīgā Reemigrācijas plāna redakcija. 2013. gada 30. jūlijā šis politikas plānošanas dokuments tika apstiprināts Ministru kabinetā.

Reemigrācijas plāna **mērķis**, kā tas ir definēts MK rīkojumā Nr. 356 «Par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānu 2013.–2016. gadam», ir «noteikt konkrētus atbalsta pasākumus tiem ārzemēs dzīvojošajiem Latvijas valstspiederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem, kuri apsver iespēju vai ir izlēmuši atgriezties un strādāt Latvijā vai vēlas dibināt savu uzņēmumu un attīstīt biznesa saiknes ar Latviju». Šāds plāna mērķa definējums nodrošina tā sasaisti ar augstāka līmeņa attīstības plānošanas dokumentiem, kuros pēc būtības ir definēts reemigrācijas **politikas** mērķis, jo pašā Reemigrācijas plānā ir sniegts plāna, nevis plašāk – reemigrācijas politikas mērķis.

Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2030. gadam attīstības virziena «Ilgtērmiņa ieguldījumi cilvēkkapitālā» mērķu sasniegšanai identificēto depopulācijas risku mazināšanai ir noteikta mērķtiecīgas migrācijas politikas īstenošana, kā iespējamus risinājumus paredzot «[...] atbalsta programmas, veicinot emigrējušo Latvijas iedzīvotāju atgriešanos Latvijā un mērķtiecīgi regulētas, noteiktos apjomos ierobežotas imigrācijas politikas īstenošana demogrāfiskās slodzes mazināšanai, jo īpaši, ņemot vērā darba tirgus vajadzības» (LIAS 2010).

Reemigrācijas plāns ir sasaistīts arī ar Latvijas Nacionālo attīstības plānu (NAP) 2014.-2020. gadam. Saskaņā ar NAP vidēja termiņa mērķa «[340] Veicināt Latvijas iedzīvotāju palikšanu un Latvijas valsts piederīgo atgriešanos Latvijā» un atbilstošā rādītāja sasniegšanu ir formulēts veicamais uzdevums: [341] «5. Reemigrācijas veicināšana un ārzemēs dzīvojošo Latvijai piederīgo identitātes uzturēšana, t.sk. globālā tīkla attīstība, pasākumi Latvijā, izglītības un kultūras pieejamība ārzemēs un atbalsta pasākumi reemigrācijas veicināšanai» (Rīcības virziens «Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederība Latvijai pamats») (NAP 2012).

Reemigrācijas plānā ir ietverti astoņi rīcības virzieni:

- «1) **“vienas pieturas” principa nodrošināšana** — noteikta institūcija, kas sniedz informāciju un konsultācijas jautājumos, kas attiecas uz personas pārcelšanos un uzturēšanos Latvijā, tostarp attālināti;
- 2) **darba tirgus informācijas pieejamība** — efektīva divvirzienu komunikācijas mehānisma ieviešana, kā darba devēji informē ārvalstīs dzīvojošos valsts piederīgos par nepieciešamajiem speciālistiem/ vakancēm, prakses iespējām, bet ārvalstīs dzīvojošie un studējošie var uzrunāt potenciālos darba devējus;
- 3) **augsti kvalificēta darbaspēka piesaiste** — valsts un ES finansējums komersantiem nepieciešamo augstas kvalifikācijas speciālistu piesaistei, kā arī, lai veicinātu augsti kvalificētu jauniešu atgriešanos ar ārvalstīs iegūtu izglītību, pārskatītas prasības un profesiju saraksts, kurās, strādājot Latvijā, valsts dzēš studiju kredītus;
- 4) **latviešu valodas apguve** — atbalsts latviešu valodas apguvei pēc ierašanās Latvijā visiem Latvijas valsts piederīgā ģimenes locekļiem;
- 5) **sadarbība ar diasporu, it īpaši biznesa saiknes veidošana un uzturēšana** — pasākumi diasporas informēšanai par aktualitātēm Latvijā un atbalsts uzņēmējiem, konsultācijas par iespējām uzsākt uzņēmējdarbību u.tml.;
- 6) **atbalsts skolēniem**, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, kā arī šo skolēnu vecākiem — pastāvošā atbalsta mehānisma pilnveide un paplašināšana;
- 7) **valsts pārvaldes/pašvaldību institūciju un valsts uzņēmumu rīcība/prasības**, atlasot darbiniekus — valsts iestādēm vai kapitālsabiedrībām ir stingrāk jāvērtē prasību pamatotība amatu pretendentiem;
- 8) **personu loka paplašināšana, kuriem iespējams pretendēt uz repatrianta statusu** — lai repatrianta statusu varētu saņemt arī personas, kas izbraukušas pēc 1990. gada 4. maija un ārvalstīs nodzīvojušas vismaz 10 gadus.» (MK rīkojums Nr. 356 «Par reemigrācijas atbalsta pasākumu plānu 2013.–2016. gadam»).

Reemigrācijas plāna īstenošanai nav paredzēta atsevišķa budžeta programma. Puse no plānā paredzētajiem pasākumiem ir jāievieš atbildīgo valsts institūciju budžeta ietvaros. Papildus finansējums ir paredzēts 16 pasākumiem no kopumā plānā ietvertā 31 pasākuma. Kopējais 2014. gadā plānotais nepieciešamais finansējums bija 767 000 VL (~1 091 342 EUR), piešķirti 358 000 EUR jeb 33% no kopējās nepieciešamās summas²; 2015. gadā tika plānoti 839 100 LVL (1 193 931 EUR), piešķirti tika 688,4 tūkst. eiro jeb 57,65% no nepieciešamās summas³, 2016. gadā plānotā papildu nepieciešamā finansējuma summa ir 840 100 LVL (~1 195 354 EUR) (MK rīkojums Nr. 356 «Par reemigrācijas atbalsta pasākumu plānu 2013.–2016. gadam»).

Reemigrācijas politikas tālākā attīstība, pēc Reemigrācijas plāna pieņemšanas, jāskata jau ciešā saiknē ar paralēli attīstījušos diasporas politiku. 2013. gada 3. martā Ministru kabinetā tika apstiprināts informatīvais ziņojums «Par Ārlietu ministrijas

² Intervija ar Ekonomikas ministrijas pārstāvi Agnesi Rožkalni 2014. gada jūnijā.

³ Ekonomikas ministrijas sniegtā informācija 2015. gada 13. februārī, kas balstīta uz plāna īstenošanā iesaistīto institūciju sniegto informāciju par plāna izpildi un piešķirto finansējumu 2015. gadam.

sadarbību ar Latvijas diasporu 2013.–2015. gadā» (ĀM 2013). Tā paša gada oktobrī Ārlietu ministrijas paspārnē darbu sāka diasporas politikas darba grupa, kuru vada Ārlietu ministrija sadarbībā ar Kultūras ministriju un kurā piedalās pārstāvji no Ārlietu ministrijas, Kultūras ministrijas, Izglītības un zinātnes ministrijas, Ekonomikas ministrijas, Ministru prezidenta biroja, Pasaules Brīvo latviešu apvienības, Eiropas Latviešu apvienības, Latviešu valodas aģentūras un Sabiedrības integrācijas fonda. Balstoties uz iepriekš minēto informatīvo ziņojumu, darba grupa izstrādāja Rīcības plānu «Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.–2017. gadam» (ĀM 2014) (turpmāk – Rīcības plāns sadarbībai ar diasporu).

Rīcības plānā sadarbībai ar diasporu viens no kopumā četriem rīcības virzieniem paredz atbalstu sniegšanu tiem cilvēkiem, kuri vēlas atgriezties Latvijā. Konkrēti ir iekļauti divi pasākumi ar atsauci uz Reemigrācijas plānu. Pirmkārt, informācijas pieejamības nodrošināšana par atpakaļmigrācijas iespējām; otrkārt, bērnu integrācija Latvijas izglītības sistēmā un sabiedrībā kopumā. Reemigrācijas plāns un Rīcības plāns sadarbībai ar diasporu atsevišķos rīcības virzienos un pasākumos dublējas. Reemigrācijas plānā 5. rīcības virziens ir sadarbības veicināšana ar diasporu, turklāt šajā rīcības virzienā ir vislielākais paredzēto pasākumu skaits (astoņi pasākumi), savukārt Rīcības plānā sadarbībai ar diasporu ietver pasākumus reemigrācijas atbalstam. Šāda rīcības virzienu dublēšanās pēc būtības, no vienas puses, ir skaidrojama ar hronoloģiski izveidojušos institucionālās atbildības šķirtni starp Ekonomikas ministriju (reemigrācijas politika) un Ārlietu ministriju (diasporas politika); no otras puses, tas liecina par zināmu institucionālo konkurenci un neskaidru atbildības sadalījumu. Šobrīd abi dokumenti (abas politikas) savstarpēji papildina viens otru, kas ir pozitīvi vērtējams kopumā ierobežotā finansējuma apstākļos abu politiku īstenošanai. Ņemot vērā abu politiku veidošanā un īstenošanā iesaistītos dalībniekus, pieejamos finanšu resursus, politikas plānošanas efektivitātes principus, turpmāk ir vēlams attīstīt vienotu politikas plānošanas procesu, integrējot diasporas un reemigrācijas politikas.

Reemigrācijas politikas aspekti ir iekļauti arī citos politikas plānošanas dokumentos, no kuriem uzmanība pievēršama diviem: Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam (20.10.2012.) un Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam (03.11.2014.)

Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnēs 2012.–2018. gadam (KM 2012) norādīts, ka īpašs rīcībpolitikas virziens ir ārzemēs dzīvojošo latviešu atbalstīšana, stiprinot piederības sajūtu latviskajai kultūrtelpai, kas motivētu atgriezties Latvijā (KM 2012: 20) Pasākumi, kas vērsti uz atbalsta sniegšanu tiem, kas ir atgriezušies, šajā plānošanas dokumentā nav paredzēti. Vienlaikus vairāki politikas mērķi (2.2., 2.3., 2.4.) ir vērsti uz atbalstu diasporai, latviskās identitātes un piederības sajūtas stiprināšanu, saiknes ar diasporu veidošanai un

uzturēšanai. Turpmākās rīcības plānā ir paredzēti konkrēti pasākumi šo mērķu sasniegšanai, t.sk.:

- veicināt bērnu un jauniešu piederību Latvijai un latvisko tradīciju apguvi;
- atbalsts latviešu valodas apguvei, vasaras nometnēm un nedēļas nogales skolām;
- latviešu kultūras pieejamība diasporas centros;
- dialoga uzturēšana starp Latviju un ārzemju latviešiem (ikgadēja konference, dialogs ar nevalstiskajām organizācijām, diasporas valstu valdībām par atbalstu latviešu kultūras un izglītības attīstībai);
- situācijas izpēte par iedzīvotāju migrāciju sadarbībā ar pētniekiem;
- ārzemju jauniešu nodarbinātības veicināšana Latvijā vasaras periodā;
- atbalsts NVO aktivitātēm, kuru mērķa grupa ir diaspora.⁴

Valsts valodas politikas pamatnostādņēs 2015.–2020. gadam (informatīvā daļa) (IZM 2014) skaidrota valodas politikas saikne ar Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānu: «Valsts valodas kompetence ir nepieciešams nosacījums šīs mērķa grupas [reemigrantu] integrācijai Latvijas sabiedrībā, tāpēc plānā iekļauti pasākumi latviešu valodas apguves nodrošināšanai reemigrantiem un viņu ģimenes locekļiem. Ar Valsts valodas politikas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam kompetenci saņūaujās uzdevumi par elektronisko un cita veida latviešu valodas apguves līdzekļu izstrādi, par atbalsta pasākumu nodrošināšanu izglītības iestādēs, lai skolēniem palīdzētu integrēties Latvijas izglītības sistēmā» (IZM 2014: 7). 2. rīcības virziens «Valsts valodas politika» paredz sniegt tiešu un pastarpinātu atbalstu reemigrantiem un viņu bērniem – pirmkārt, nodrošināt latviešu valodas apguvi reemigrantiem (2.1.2. uzdevums), otrkārt, pilnveidot pedagogu, kuri strādā reemigrējušajiem bērniem, profesionālās kompetences pilnveidi (2.2.4. uzdevums).

Saskaņā ar teorētiskajām nostādņēm reemigrācijas politikas veidošanu iniciē, pirmkārt, situācijā, kad emigrācijas apjomi būtiski pieaug un cilvēkkapitāla aizplūšana kļūst par problēmu, kuras risināšanai ir nepieciešama valsts intervence; otrkārt, situācijās, kad cilvēku atgriešanās savā izcelsmes valstī tiek uzskatīta par risinājumu demogrāfijas vai darba spēka trūkuma problēmām, un valstij ir nepieciešami pasākumi cilvēku motivēšanai atgriezties. Tātad valsts politika var tikt veidota kā aktīva (kā atgriešanās plūsmu stimulējoša un atbalstoša politika) vai pasīva/reaktīva politika (kā reakcija uz migrācijas sekām) (Kacnarczyk, Lesinska 2012). 1. tabulā ir apkopotas abu veidu politikām raksturīgās pazīmes.

1. tabula. Valsts reemigrācijas politiku pazīmes

	Politika, kas reaģē uz atgriešanās procesu (pasīva/reaktīva)	Politika, kas veicina atgriešanās procesu (aktīva)
Mērķa grupa	Reālie reemigranti	Potenciālie reemigranti

⁴ Turpat, 58.–70. lpp.

Pamatojums	Mazināt sociālo spriedzi un atgriešanās izmaksas	Palielināt ieguvumus no reemigrācijas (reemigrantu sociālais, demogrāfiskais, ekonomiskais un finanšu kapitāls)
Mērķis	Reemigrantu reintegrācija sabiedrībā	Veicināt/stimulēt atgriešanos un/vai atvieglot atgriešanos
Vieta	Izcelsmes valsts	Mītnes valsts
Laiks	Pēc atgriešanās	Pirms atgriešanās vai atgriešanās brīdī

Avots: Kacnarczyk, Lesinska 2012: 29

Ņemot vērā Latvijas politikas dokumentu analīzes rezultātus, jāsecina, ka Latvijas gadījumā reemigrācijas politika tiecas uzrunāt gan potenciālos reemigrantus, stimulējot viņu atgriešanos, gan reālos reemigrantus, palīdzot viņiem sekmīgāk atjaunot dzīvi Latvijā. Turklāt reemigrācijas politikas plānošanas dokuments ļoti lielu nozīmi piešķir arī diasporai, tādējādi aptverot arī tos cilvēkus, kas visticamāk neatgriezīsies Latvijā uz pastāvīgu dzīvi.

Politikas mērķa grupas padziļināto interviju analīzes rezultāti

Reemigrācijas plāna vispārējs vērtējums

Latvijas emigrantu aptaujas dati⁵ rāda, ka 61% aptaujāto nav dzirdējuši neko par Reemigrācijas plānu, 30% ir par to dzirdējuši, bet nezina, ko tieši tas paredz, 9% par plānu ir informēti un zina, ko tas paredz (LU FSI 2015). Emigrantu vidū plāni atgriezties Latvijā nav saistīti ar viņu informētību par Reemigrācijas plānu. Ja kopumā tuvāko piecu gadu laikā Latvijā atgriezties plāno 16%, tad viņu vidū par plānu ir informēti un zina, ko tas paredz, tikai 7% emigrantu. 30% Latvijas emigrantu norāda, ka neplāno atgriezties Latvijā nekad, viņu vidū par Reemigrācijas plānu ir informēti un zina, ko tas paredz, 12% emigrantu. Jāuzsver, ka Latvijas emigrantu vidū galvenais iemesls, kādēļ viņi neplāno atgriezties Latvijā, ir tas, ka Latvijā nav iespējams atrast viņiem pieņemamu darbu (tā uzskata 73% emigrantu). Citi biežāk atzīmētie iemesli, kas attur Latvijas emigrantus atgriezties Latvijā, ir: esmu iekārtojies uz dzīvi ārzemēs (72%), Latvijā man nav pietiekams sociālais atbalsts (dažādi pabalsti, pensijas) (72%), Latvijā man nav profesionālās izaugsmes vai uzņēmējdarbību iespējas (63%) un esmu vīlies Latvijas valstī (58%). Vienlaikus būtiski uzsvērt, ka tie, kas plāno atgriezties, nedaudz optimistiskāk novērtē savas iespējas atrast darbu Latvijā. Ja kopumā 47% Latvijas emigrantu iespējas atrast savai kvalifikācijai un prasmēm atbilstošu darbu Latvijā vērtē kā viduvējas, labas vai ļoti labas, tad to vidū, kas tuvāko piecu gadu laikā plāno atgriezties, – 63%. Līdzīgi arī attiecībā uz iespējām atrast darbu ar apmierinošu atalgojumu Latvijā: visu emigrantu vidū pozitīvu vērtējumu iespējām atrast darbu ar

⁵ Aptauja norisinājās laikā no 2014. gada augusta līdz oktobrim, tajā piedalījās 14 048 ārvalstīs dzīvojošie latvieši un Latvijas valstspiederīgie no 118 valstīm. Izmantoti svērti dati. Svaru aprēķinos izmantoti OECD, Eurostat, LR Pilsonības un Migrācijas lietu pārvaldes un Lielbritānijas Centrālās statistikas pārvaldes dati un daudzfaktoru imputācija. Precīzs aptaujas metodoloģijas (t.sk. tās priekšrocību, ierobežojumu un statistisko svaru dizaina) apraksts pieejams vietnē <http://www.migracija.lv/>.

apmierinošu atalgojumu sniedz 15%, bet to, vidū, kas plāno atgriezties tuvāko piecu gadu laikā, – 28% (apkopotas atbildes: viduvējas, drīzāk labas un ļoti labas iespējas).

Atgriežoties pie jautājuma par Reemigrācijas plānu, jāpiebilst, ka vislabāk par to ir informēti Latvijas emigranti vecumā no 35 līdz 54 gadiem. Ja vecuma grupā 15–24 gadi tikai 3% aptaujāto emigrantu zina, ko šis plāns paredz, tad vecuma grupā no 35 līdz 54 gadiem par Reemigrācijas plānu ir informēti un zina, ko šis plāns paredz, 15%.

Lielākā daļa no padziļinātajās intervijās intervētajiem reemigrantiem atzina, ka ir ļoti vāji informēti par Reemigrācijas plānu. Padziļinātajās intervijās cilvēki atzina, ka ir kaut ko dzirdējuši par to, kaut ko fragmentāri lasījuši, taču ar grūtībām var minēt informācijas ieguves avotus vai plāna saturiskos aspektus. Daļa zināja teikt, ka plāna izstrādes iniciators ir bijis tā laika ekonomikas ministrs Daniels Pavļuts. Vairāki respondenti norādīja, ka par šo dokumentu uzzinājuši jau pēc atgriešanās, līdz ar to, viņuprāt, uz viņiem tas vairs neattiecas un interese par to ir zudusi. Savukārt, atrodoties mītnes zemē, individuālās atgriešanās plānošanā šim dokumentam nav bijusi nekāda nozīme:

«Cilvēks jau reti iedziļinās problēmās, kas viņu neskar. Tagad mēs dzīvojam salīdzinoši normāli, viss ir kārtībā, priekš kam man uzsūkt nevajadzīgu informāciju, tā pa lielam. Pa ausu galam esmu dzirdējis, ka Latvija kaut ko mēģina un cenšas, bet ko viņa konkrēti dara, es nezinu.» (Vīrietis, 32 gadi, atgriezies)

«Par to es dzirdēju tik, cik ziņās, ka tādu gatavo, bet vai viņš ir gatavs, pieņemts un kaut kas no tā darbojas, man ziņu nav.» (Sieviete, 41 gads, atgriezies)

Tikai retais no pētījuma dalībniekiem bez intervētāja paskaidrojuma varēja minēt konkrētus plānā paredzētos pasākumus. Vienā no intervijām kāda respondente stāstīja, ka kopā ar vairākiem citiem tobrīd Īrijā dzīvojošiem latviešiem bija lasījuši reemigrācijas plānu un apsprieduši to. Galvenā atziņa, ko pauda šī respondente, ka dokuments ir pieejams tikai tā oriģinālajā versijā – specifiskā un grūti saprotamā valodā:

«[...] es arī [reemigrācijas plānu] lasīju trīs reizes un tad es kaut ko sapratu, kaut ko nesapratu, kaut ko, kas pienākas un ko viņi grib palīdzēt, intervijas *Skype*, darba devēji, viss tas. [...] es uzskatu, ka vajadzīgs ir kā buklets, kur ir konkrēti, normālam cilvēkam saprotamā valodā uzrakstīts.» (Sieviete, 30 gadi, atgriezies)

Šāda vajadzība – izveidot viegli uztveramu informatīvu materiālu par atgriešanos Latvijā – ir ņemta vērā Reemigrācijas plānā. 1. rīcības virziena ietvaros ir plānots pasākums izveidot atgriešanās 'ceļa karti', kurā norādīta svarīgākā informācija, prasības un darbības, kuras jāzina personām, kuras vēlas atgriezties.

Kritisks viedoklis par Reemigrācijas plānu ir tiem Latvijas emigrantiem, kuri uzskata, ka šī Latvijas valstspiederīgo atgriešanos veicinoša politika ir tikai politiķu deklaratīva rīcība elektorāta piesaistīšanai un varas iegūšanai:

«Viņiem [plāna autoriem] taču bija kaut kas, ka viņi maksās tiem, kuri gribēs atgriezties. Es nedomāju, ka viņi domā par cilvēkiem. Kā jau visi politiķi jebkurā valstī viņi nedomā

par cilvēkiem, bet domā par varu. Viņiem visiem vajag varu. Viņi ir gatavi piedāvāt visu ko, lai tikai cilvēki par viņiem nobalsotu, bet tas ir... Kā lai saka? No tā cilvēkiem īpašas jēgas nav. Ļoti reti kurš politiķis kaut ko dara.» (Sieviete, 35 gadi, emigrācijā, Lielbritānija)

Analizējot emigrantu intervijās lietoto valodu, atbildēs par Reemigrācijas plānu vairākos gadījumos respondenti veido šķirtni starp «mums», emigrācijā dzīvojošajiem, un «viņiem», politikas veidotājiem, slēptā «viņiem» piešķirtā nozīme ir plašāka, ar «viņiem» saprotot valsti. Spilgts piemērs ir gan augstāk citētais fragments, gan arī šis:

«Ka viņi grib, lai mēs atgriezāties? Jā? Nu un, tālāk? Dabūs viņi mūs tur. Un tālāk, kas būs? Kas būs tālāk, lūdzu? Dabūsiet jūs mūs atpakaļ. Un? Tāpat viņi nespēs nodrošināt to mierīgo, labo dzīvi, ko viņi ir guvuši ārvalstīs, pie kā viņi ir pieraduši gadiem. Es domāju, tas viņus vispār neinteresē. Viņi var darīt, ko viņi grib.» (Sieviete, 28 gadi, emigrācijā, Vācija)

Intervēto mērķa grupas pārstāvju vidū sastopams viedoklis, kuram ir vērts pievērst padziļinātu uzmanību diasporas un reemigrācijas politikas kontekstā, proti, tas ir jautājums, vai Latvijai vispār ir nepieciešams īstenot īpašus pasākumus emigrantu atgriešanās procesa veicināšanai. Respondentu argumentāciju veido vairākas tematiskas šķautnes. Pirmkārt, tā vietā, lai sekmētu cilvēku atgriešanos, drīzāk būtu jākoncentrē dažāda veida resursi uz to, lai saglabātu esošo cilvēkkapitālu Latvijā, neļaujot tam aizplūst uz citām valstīm:

«Manuprāt, Latvijas valdībai labāk laikiem vajadzētu domāt par to, lai no turienes vispār visi neaizbrauktu.» (Vīrietis, 38 gadi, emigrācijā, Lielbritānija)

«[...] nevajag mums atvest vai motivēt cilvēkus, kuri sagaida, ka viņiem viss tiks izdarīts. Tas, man liekas, mums neko daudz nedos. Ja es tā skatos nevis uz individu, bet tā valsts mērogā. [...] Tad, ja mēs viņus kaut kā dabūsim šeit, viņiem dzīves līmenis smagi kritīsies. Mēs neko neiegūsim no tā. Es domāju, ekonomiskajam faktoram jābūt. [...] ekonomiskie faktori ir nozīmīgi, lai cilvēki atgrieztos. [...] jākoncentrējas arī uz tiem, kas palikuši. [...] Varbūt arī mums nevajag tos cilvēkus fiziski pārdabūt uz Latviju uz pilnu laiku, bet kaut kā viņus piesaistīt, tas ir tas, par ko esmu domājus. [...] jautājums man ir — kāpēc mums vajag, lai atbrauc atpakaļ tie, kas aizbraukuši? Dēļ tā skaita? Dēļ profesionālisma? [...] varbūt viņi var dzīvot Anglijā un vienalga kaut ko dot Latvijai, viņiem te nav obligāti jādzīvo, un to saikni noteikti vajadzētu veidot un izmantot tos cilvēkus vai viņu profesionalitāti, vai vienalga, dažādi tie mehānismi. [...] tas varbūt ir tas, ko vairāk vajadzētu veicināt, nekā fizisku atgriešanos. (Sieviete, 29 gadi, atgriezusies)

Otrkārt, Latvijas emigrantu masveida atgriešanos var ietekmēt galvenokārt ekonomiskās situācijas uzlabošanās, valsts kopējā labklājības līmeņa celšanās, stingrāka tiesiskuma principu ievērošana, nevis atsevišķi pasākumi, kas vērsti uz kādu konkrētu problēmu īstermiņa risinājumu.

«[...] tas ir grūti piesaistīt latviešus Latvijai, bet man otrs jautājums, vai tas tiešām vajadzīgs? Jo, redziet, tas, kas gribēs, tas tāpat dzīvos Latvijā. [...] es domāju, ka šis lēmums jāatstāj katram individuāli tomēr. Latvijas valstij jācenšas darīt vienkārši, ko var,

lai latvieši Latvijā justos laikam omulīgāk vēl, lai galvenais uzlabotos ekonomiskā situācija. (Vīrietis, 36 gadi, atgriezies)

«[...] es domāju, ka nevar būt tāds plāns, kas tieši panāks, ka cilvēki atbrauc atpakaļ. Ar viena plāna palīdzību nevar panākt cilvēka atgriešanos atpakaļ, ka principā atgriešanos var panākt tikai ar kopējās sociālās ekonomiskās situācijas uzlabošanu un attieksmes pret tautu maiņu arī no politiķu puses, komunikācijas veida maiņu ar tautu, pat ja tie līdzekļi paliek tādi, kādi ir. Pārējais ir pakārtoti.» (Sieviete, 36 gadi, emigrācijā)

«Ņemot vērā, ka lielākā daļa tomēr aizbrauc finansiālu apstākļu dēļ, tad droši vien tā veicināšana būtu valsts finansiālais stāvoklis. Mums ir jāparāda, ka arī te ir iespējams dzīvot nodrošinātu dzīvi, kaut kā radīt to imidžu par Latviju kā veiksmīgu zemi, kur var dzīvot arī labu dzīvi. Tā droši vien.» (Sieviete, 29 gadi, atgriezies)

Vienlaikus šie stratēģiskie valsts attīstības mērķi – labklājība, ekonomiskā izaugsme, sociālā drošība, tiesiskums –, kuriem cilvēki piešķir nozīmi un kuri tiek vērtēti kā galvenais priekšnoteikums cilvēku piesaistei Latvijai, pārsniedz reemigrācijas politikas robežas un atbilst Latvijas ilgtermiņa attīstības plāniem. Taču jāapzinās, ka cilvēku uztveres līmenī attīstības politika no reemigrācijas politikas – vispārējās dzīves kvalitātes celšanās Latvijā un konkrēti palīdzības veidi, kas vērsti uz sekmīgu atpakaļ iekļaušanos Latvijas sabiedrībā – netiek nošķirta.

Vēl viens, kaut arī intervijās ne tik bieži sastopams aspekts, – emigrācija ir cilvēka individuāla izvēle, un valstij un sabiedrībai tā ir jāpieņem tādā nozīmē, ka emigrācija nav pretrunā ar brīvu cilvēku pārvietošanos (mobilitāti) un tiesībām izvēlēties savu dzīves vietu, īpaši Eiropas Savienības ģeopolitiskajā un ekonomiskajā telpā.

Reemigrācijas plāna ietekme uz atgriešanās lēmumu

Intervēto vidū valda skeptiska attieksme par šāda plāna ietekmi uz atgriešanās procesa veicināšanu. Pēc pētījuma dalībnieku domām, cilvēku lēmumu atgriezties Latvijā vai palikt mītnes valstī nenosaka valsts paredzēti atbalsta pasākumi, bet gan pašu patstāvīgi pieņemts lēmums:

«Es braucu mājās nevis tāpēc, ka ir plāns, nav viņš nekāds tāds vilinošais, lai es brauktu dēļ tā plāna mājās, būsim reāli, tas viss ir no pašiem cilvēkiem atkarīgs. Es braucu mājās ar to, ka es atbraukšu, es te darbu dabūšu, es te dzīvošu, un man viss būs kārtībā. [...] Es domāju, ka tas plāns, ir labi, ka viņš ir un kādam tas būs stimul, bet manas personīgās domas, ja cilvēks gribēs atbraukt mājās, viņš atbrauks bez tā plāna, tur ir valstij jāstrādā, jārisina tās problēmas, kas ir.» (Sieviete, 30 gadi, atgriezies)

«Kaut ko esmu dzirdējusi, vairāk jau internetā palasījusi. Bet tur esot? Nē, nē, šeit. Es jau biju šeit mājās, kad es [uzzināju par plānu]. [...] Tad pagājušā vasarā tas viss vairāk tika apspriests, runāts un tā. Daniels Pavļuts tajā brīdī kā Ekonomikas ministrs, tā bija viņa ideja. Viņš to mēģina ieviest dzīvē. Bet, ja godīgi, tad es esmu no tā visa daudz aizmirsusi, bet to, ko viņš tur piedāvāja, es sapratu, ka, pirmkārt, uz mani tas neattiecas, jo es jau esmu mājās. Otrkārt, tas viņa piedāvājums likās, ka diez vai kādam tur būtu ļoti, ļoti interesanti.» (Sieviete, 38 gadi, atgriezies)

Vienlaikus šāda plāna nepieciešamību respondenti nenoliedz, jo tādējādi valsts parādot, ko tā ir gatava darīt, lai sekmētu atpakaļ migrāciju. Tas tiek uztverts kā valsts apliecinājums tam, ka tai ir vajadzīgi aizbraukušie cilvēki:

«Es kaut ko esmu dzirdējis, ka mūsu valdība ir ieinteresēta tajā, lai atgrieztu cilvēkus, kuri ir ārzemēs. Lai viņus ieinteresētu atgriezties. Tas ir tas, ko es esmu dzirdējis. [...] Jā, plašsaziņas līdzekļos kaut kur esmu lasījis. Par šo jau jautājumu runājuši vairākkārtēji, cik es esmu dzīvojis Latvijā pēdējos gados, ka Latvijai tas ir svarīgi, lai cilvēki no ārzemēm atgrieztos pie mums, ņemot vērā mūsu iedzīvotāju skaitu.» (Vīrietis, 27 gadi, atgriezies)

«Būtu ļoti labi, ja Latvijā būt daudz labu, spējīgu cilvēku, kas šo valsti varētu vadīt. Te ir vajadzīgas jaunas galvas, jauni spēki. Diemžēl ļoti daudzi ir aizbraukuši prom, un būtu ļoti veselīgi, ja jaunieši atgrieztos, un arī padzīvojuši cilvēki, jebkādi cilvēki, kas var dot pienesumu Latvijai, ne tikai jauni, būtu labi, ja viņi visi atgrieztos.» (Sieviete, 29 gadi, atgriezies)

Vairākās intervijās tika pausts viedoklis, ka plāns būtu efektīvāks, ja tajā iekļautie pasākumi tiktu diferencēti atkarībā no dažādu mērķa grupu vajadzībām. Piemēram, kāds augsti kvalificēts reemigrants intervijā atzina, ka tādiem cilvēkiem kā viņš – ārvalstīs iegūta augstākā izglītība, augsta līmeņa profesionālā kvalifikācija un darba pieredze – šajā plānā nav noderīgu pasākumu:

«Es neuzskatu, ka tajā reemigrācijas plānā bija manā pozīcijā esošam cilvēkam kas noderīgs [...] es domāju, ka tas reemigrācijas plāns būtu prātīgāks, ja viņš būtu fokusēts kaut kādās divās daļās, kas ir... varbūt, ka reemigrācijas plāns ir nepieciešams tikai šiem cilvēkiem [vienkāršā darba darītājiem], bet tas nav tas, ko valdība... bieži valdība runā par to «mēs atgriezīsim smadzenes».» (Vīrietis, 25 gadi, atgriezies)

Vairāki respondenti intervijās runāja par individuālās pieejas piemērošanu atgriešanās veicināšanai. Šāda pieeja paredzētu, ka finansiāls atbalsts tiek sniegts konkrētām nozarēm, lai tajās varētu nodrošināt konkurētspējīgāku atalgojumu atbilstošā profila speciālistiem. Pēc būtības šie viedokļi atbilst Reemigrācijas plāna 3. rīcības virzienam par augsti kvalificēta darbaspēka piesaisti, lai gan plānā nav definētas konkrētas nozares, bet ir noteikts, ka katru gadu ir jāveic profesiju izvērtējums, kurās valsts dzēš studiju kredītus.

Cits viedoklis – reemigrācijas pasākumi ir jāvērs uz tiem cilvēkiem, kuriem vēl nav izveidojušās stabila ģimenes, nav bērnu, kuri pakāpeniski asimilējas mītnes valsts sabiedrībā:

«Tādus kā es tagad ir grūti atgriezt, jo mums šeit ir tādas ģimenes, tādas saknes. Bērni te ir pilnībā pārangliskojušies. Viņi šeit piedzima, uzauga. Viņam ir grezna skola, grezns atbalsts sportā. Vajag koncentrēties uz tādiem, kam ir 22–25 gadi, un kas aizbrauc prom. Viņi atgriezīsies. Viņi te var kaut ko iemācīties un savas zināšanas vest atpakaļ uz mājām.» (Sieviete, 41 gads, emigrācijā, Lielbritānija)

Jautāti, kāda veida atbalsts no valsts būtu nepieciešams un svarīgs cilvēkiem, kuri atgriežas vai plāno to darīt, reemigranti minēja šādus: atbalsts nodarbinātības jomā – palīdzība darba atrašanā; minimālās algas līmeņa celšana līdz līmenim, kas ļauj apmierināt cilvēka pamatvajadzības; mājokļa nodrošinājums vismaz pirmajam laikam (pirmie mēneši līdz pusgadam); sociālā palīdzība bērnu vajadzību nodrošināšanai (bērnu pabalsti); atbalsts skolēniem, iekļaujoties Latvijas izglītības sistēmā.

Lielākais akcents reemigrantu intervijās ir tieši uz nodarbinātības tēmu, taču ne tik daudz raksturojot konkrētus praktiskā atbalsta pasākumus darba meklējumos, bet gan vairāk akcentējot kopējo ekonomisko izaugsmi kā priekšnoteikumu cilvēku atgriešanās sekmēšanai. Ekonomiskā izaugsme kā tēma tiek izvēsta caur tādiem elementiem kā minimālā alga, darba stabilitāte, darba vietu radīšana, lielo uzņēmumu darbība Latvijā, iespēja attīstīt savu uzņēmējdarbību. Būtībā cilvēki runā par iespēju nodrošināt savu materiālo labklājību kā atgriešanās garantu:

«(1) Darba vietas. Varbūt sāksim ar to, ka jāpārtrauc iznīcināt visi lieli uzņēmumi, lai cilvēkiem... labi, lai maksā tās minimālās, bet lai vismaz cilvēkiem, kas šeit pat strādā, lai ir tas darbs. Paturēsim to, kas šeit ir palicis Latvijā. Un pēc tam domāsim, kā piesaistīt... tie cilvēki, kas ir iekārtojušies tur... salīdzināsim! Es no savas minimālās algas varēju atļauties uzturēt, piemēram, mašīnu, uzturēt dzīvokli, atbraukt uz Latviju, iepirkties, apģērbt sevi, paēdināt sevi, dāvanas nopirkt un atsūtīt. No minimālās algas es varēju to tur. Šeit ko no minimālās algas var? Neko. Tu pat īsti nevari godīgi samaksāt par dzīvokli. Tāpēc es saku, par ko mēs te vispār varam sapņot? Kāpēc lai cilvēki atgrieztos? [...] Kaut kādu daļu varbūt var piesaistīt. Ir daudzi cilvēki, kas grib atgriezties, ja būtu darbs, bet neviens par minimālo nebrauks strādāt. Nē.» (Sieviete, 30 gadi, atgriezies)

«(2) [...] bet viņiem [vienkāršā darba darītājiem] daudz vairāk atgriezties būtu, viņiem būtu jābūt komfortabliem par savu ekonomisko ilgtspējību, lai atgrieztos.» (Vīrietis, 25 gadi, atgriezies)

«(3) Es domāju, ka tas primārais ir tā finanšu puse, bet kā to var garantēt? To jau nevar, es tā domāju. [...] Piemēram, tagad arī vajadzēja tieši noturēt vai radīt, vai dot nenormālākos nodokļu atvieglojumus, lai nāk tās kompānijas, lai ir tās darbavietas, jo tas jau vedis tos cilvēkus tajā pilsētā iekšā. .. Tās darbavietas ir primārais.» (Sieviete, 34 gadi, atgriezies)

«(4) Primārais, kāpēc ir aizbraukuši, aizbraukuši tāpēc, ka šeit nevar nopelnīt to naudu, ko cilvēki grib, lai varētu izdzīvot. Pirmais, lai viņiem būt tā iespēja nopelnīt. Otrs, diezgan daudzi, kas tur ir, viņi ir apbružājušies, būtu gatavi, piemēram, taisīt biznesu, jo tur, uz vietas, ir savādāka tā domāšana, tur vairāk vai mazāk visi cilvēki ir mazi biznesmeņi.» (Vīrietis, 39 gadi, atgriezies)

Šie fragmenti ilustrē būtisku mērķa grupas uztveres šķautni. Proti, redzams, ka no reemigrācijas politikas tiek sagaidīts ne tikai praktiskais atbalsts, kas ir Reemigrācijas plāna tiešais mērķis, bet arī tas, lai šī politika būtu atgriešanās veicinātāja, sekmējot valsts kopējo, galvenokārt ekonomisko attīstību.

Reemigrācijas plāna rīcības virzienu vērtējums

Šajā pārskatā katrs rīcības virziens ir aplūkots atsevišķs, ievērojot vienotu analīzes struktūru. Pirmkārt, ir sniegts plānā sniegtais rīcības virziena raksturojums un konkrētie pasākumi tā īstenošanai. Otrkārt, atspoguļoti mērķa grupas viedokļi un vērtējumi par šiem pasākumiem, lai novērtētu pasākumu atbilstību plāna tiešās mērķa grupas vajadzībām. Treškārt, ir apkopota novērtējuma laikā⁶ publiski pieejamā informācija par katra rīcības virziena īstenošanas rezultātiem.

1. RĪCĪBAS VIRZIENS: Vienas pieturas principa nodrošināšana

Noteikt institūciju, kurai ir pārstāvniecības visos Latvijas reģionos, kas sniegtu informāciju un konsultācijas dažādos jautājumos, kas attiecas uz personas pārceļšanos un uzturēšanos Latvijā, tostarp attālināti (lai persona iegūtu interesējošo vai nepieciešamo informāciju jau pirms atgriešanās Latvijā). Vienlaikus, lai nodrošinātu, ka minētajai institūcijai ir pieejama aktuālākā informācija, izstrādāts efektīvs risinājums informācijas apmaiņai ar valsts un pašvaldību institūcijām, kuru kompetencē ir nodarbinātības, sociālās apdrošināšanas, sociālās palīdzības, repatriācijas, izglītības u.tml. jautājumi.

Pasākumi:

1.1. Sagatavot un izvietot vienotajā valsts un pašvaldību portālā www.latvija.lv un valsts iestāžu mājaslapās ārvalstīs dzīvojošajiem valstspiederīgajiem, kuri vēlas atgriezties, informāciju, kā arī nodrošināt informāciju par pieejamajiem e-pakalpojumiem.

1.2. Izstrādāta viegli uztverams materiāls - atgriešanās 'ceļa karte', kurā norādīta svarīgākā informācija, prasības un darbības, kuras jāzina personām, kuras vēlas atgriezties.

1.3. Izvērtēt iespēju paplašināt NIC funkcijas, paredzot, ka NIC sniedz informāciju jautājumos, kas attiecas uz personas pārceļšanos un uzturēšanos (sociālās palīdzības saņemšanas iespējām, valsts un pašvaldību sniegtajiem pakalpojumiem); jautājumos, kas saistīti ar darba tirgu un nodarbinātību, NIC sniedz informāciju par iespējām vērsties NVA, savukārt jautājumos, kas saistīti ar sociālo drošību - par iespējām vērsties Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā (VSAA).

Vienas pieturas aģentūras izveide kā informatīvs centrs, kurā iegūt informāciju par dažādiem ar pārceļšanos atpakaļ uz Latviju saistītiem jautājumiem, reemigrantu vidū tiek vērtēts neviennozīmīgi. No vienas puses, respondenti atzina, ka pasākums ir atbalstāms, no otras puses, jautāti, par kādiem ar atgriešanos saistītiem aspektiem cilvēkiem informācija būtu vajadzīga, respondenti kavējās atbildēt. Šādas aģentūras

⁶ Novērtējums veikts līdz 2015. gada martam.

darbības efektivitāte un lietderība būtu atkarīga no tās funkcijām un pakalpojumiem, pakalpojumu sniedzēju kompetences.

Cilvēkiem nav nepieciešama informācija un palīdzība, kas saistīta ar fizisko pārceļšanos:

«Man bija ļoti vienkārši — saliec savas mantas somā, atsūti somas un brauc mājās.»
(Vīrietis, 32 gadi, atgriezies)

«Informācija, pirmkārt, informācija. Par ko? Ja ir tā palīdzība, ko viņi ir gatavi sniegt. Es, piemēram, tagad nezinu, varbūt man kaut kas pienākas, es nezinu, es neesmu gājusi un nevienam neko prasījusi, es neēju — es esmu tagad atbraukusi, dodiet man kaut ko.»
(Sieviete, 30 gadi, atgriezies)

Iedziļinoties jautājumā par nepieciešamo informāciju, intervijās atklātie viedokļi liecina, ka jomas un jautājumi, par kuriem cilvēkiem ir svarīgi būt informētiem, ir saistīti galvenokārt ar viņu **reintegrāciju sabiedrībā**.

Pirmkārt, būtiska joma ir **sociālā aizsardzība**. Sociālās garantijas satrauc daļu no reemigrantiem, īpaši tos, kuri strādā vidējas un zemas kvalifikācijas darbu. Kādas sociālās garantijas tiek nodrošinātas, ja noteiktā laika periodā ienākumu nodokļu maksājumi ir veikti citā valstī? Kāda sociālā palīdzība un pakalpojumi tiek nodrošināti?

«Man tagad lielākā problēma ir saprast, ko man darīt ar savu pensiju. Es 10 gadus esmu nostrādājusi, esmu maksājusi labu pensiju, tagad es vienkārši cenšos, jo es līdz galam arī Anglijā nesapratu to ideju, es, protams, negribētu ņemt to naudu, jo es no pirmā gada esmu maksājusi, pārmaksājusi nodokļus un visu laiku strādājusi legāli, līdz ar to es labprātāk ņemtu angļu pensiju, nekā pārceļtu tur ieguldītos līdzekļus, jo kaut kas esot tāds, ka kaut ko kaut kā, bet es atkal kārtējo reizi neesmu tajā iedziļinājusies. Par to būtu vērtīgi, ja varētu salīdzinoši vieglā veidā uzzināt.» (Sieviete, 34 gadi, atgriezies)

Otrkārt, lielākās neskaidrības ir **nodokļu jautājumos**. Kādas ir notikušās izmaiņas nodokļu likmēs un maksāšanas kārtībā? Kādas ir iespējas «mantot» vai atgūt veiktos nodokļa maksājumus, «pārnest» tos no vienas valsts sistēmas uz citu? Vai nepastāv risks, ka var tikt piemērota dubultā nodokļu aplikšana? Esošā pieredze rāda, ka cilvēki šos jautājumus risina patstāvīgi, meklējot informāciju internetā, konsultējoties ar saviem paziņām, kuriem ir atbilstošās kompetences vai pieredze.

«No vienas puses ir tas, ka man konkrēti [ir] mazliet vienkāršāk, jo man abi vecāki ir advokāti ar visiem juridiskiem aspektiem un tādām lietām, un mums uzņēmumā ir grāmatvede, ar kuru es varu pakonsultēties par tādiem nodokļu jautājumiem, līdz ar to man bija, kur iet pēc padoma.» (Vīrietis, 25 gadi, atgriezies)

«Protams, ka es vairs nezināju, kādi ir tie procenti, un kā tur tās algas rēķinās, kādi nodokļi, kas un ko. To es nezināju. Bet par to ieej internetā un izlasi google.lv. Bet tā, man liekas, ka nekas tāds. Man liekas, ka pilnīgi nekādas tādas grūtības.» (Sieviete, 30 gadi, atgriezies)

«Tas, tas liekas jēdzīgi, es vienīgi neesmu līdz galam informēts, vai mums ir nodokļi, tad visas sociālās iemaksas pensijas, pabalsti un tā tālāk [..]. [..] ir VID, jā, ir, un tā tālāk. [..]

tas ir kaut kas būtu ārkārtīgi vērtīgi ne tikai, lai piesaistītu atpakaļ emigrantus, bet gluži vienkārši jebkurai Latvijas iedzīvotājam. (Vīrietis, 26 gadi, atkārtoti emigrējis)

Tādā ziņā varētu būt vairāk arī skaidrojoša informācija par šo sistēmu jeb arī par tām pašām sociālās apdrošināšanas iemaksām — vai Latviju interesē, kādas ir bijušas iemaksas Šveicē, atgriežoties atpakaļ vai neinteresē? Es zvanījos diezgan apzinīgi, zvanījos visādām iestādēm — neviens man neko jēdzīgu nevarēja arī pateikt! Pati kā juriste es, protams, varu likumu izlasīt, bet var interpretēt tā, un var interpretēt — tā, jo nav drausmīgi konkrēti uzrakstīts. (Sieviete, 36 gadi, atgriezusies)

Citas jomas, par kurām reemigrantiem ir radušies jautājumi, ir **mājoklis** (piemēram, vai konkrētajā pašvaldībā ģimenei, kas atgriežas, pienākas kāda konkrēta palīdzība) un **izglītība** (galvenokārt, bērnu iekļaušanās izglītības sistēmā). Izglītības joma ir raksturota, aplūkojot 6. rīcības virzienu.

Ņemot vērā intervijās paustos viedokļus, 1. rīcības virzienā paredzētie pasākumi kopumā atbilst mērķa grupas vajadzībām. Daļēji šie pasākumi ir īstenoti. Vienotajā valsts un pašvaldību portālā www.latvija.lv ir izveidota atsevišķa sadaļa «Atgriešanās Latvijā», kurā sniegta informācija par šādām jomām: darbs, izglītība, repatriācija un pilsonība, sociālā aizsardzība, uzņēmējdarbība, dzīvesvieta, veselība. Informācija par nodokļiem, nodokļu izlīdzināšanu starp valstīm ir pieejama šī portāla sadaļā «Nodevas, nodokļi». Lai šis informācijas ieguves instruments darbotos efektīvi, ir jānodrošina tā popularizēšana mērķa grupā un perspektīvā jānovērtē instrumenta kvalitāte (sniegtās informācijas satura atbilstība lietotāju vajadzībām).

2. RĪCĪBAS VIRZIENS: Darba tirgus informācijas pieejamība

Nodrošināt visiem pieejamu, iespējami pilnīgu, aktuālu un pārskatāmu informāciju par nodarbinātības iespējām Latvijā, pastāvīgi pilnveidojot un popularizējot NVA interneta vietni un NVA CV/vakanču portālu, kā arī sniedzot tiešās konsultācijas NVA/EURES kompetences ietvaros

Pasākumi:

2.1. NVA sniegt informāciju un konsultācijas jautājumos, kas attiecas uz darba tirgu, darba apstākļiem un nodarbinātības iespējām Latvijā.

2.2. Pilnveidot NVA interneta vietni un CV/vakanču portālu, t.sk. nodrošināt, ka portālā pieejamas valsts un pašvaldību iestādēs un uzņēmumos pieejamās vakances.

2.3. Īstenot pasākumus (kampaņas), lai motivētu darba devējus ievietot vakances NVA CV/vakanču portālā, norādot iespējami pilnīgu informāciju par vakanci.

2.4. Sekmēt NVA interneta vietnes un CV/vakanču portāla atpazīstamību — popularizēt portālu, īstenojot kampaņas sociālajos tīklos, kā arī turpināt sadarbību ar ārvalstīs dzīvojošos latviešus (valstspiederīgos) pārstāvošo organizācijām, ievietojot informāciju par portālu to interneta vietnēs.

2.5. Nodrošināt NVA interneta vietnē aktuālu un visiem pieejamu informāciju par izglītības prakses iespējām uzņēmumos un valsts un pašvaldību institūcijās.

2.6. NVA dalība ES/EEZ valstu vakanču gadatirgos, informējot par darba un dzīves apstākļiem un par nodarbinātības iespējām Latvijā.

Nodarbinātība, no vienas puses, ir joma, kuras dēļ cilvēki ir aizbraukuši no Latvijas (grūtības atrast darbu vispār, grūtības atrast darbu ar savām vajadzībām atbilstošu atalgojumu u.tml.), no otras puses, kā liecina atgriešanās modeļu analīze (Šūpule 2015), darbs nav starp nozīmīgākajiem atgriešanās iemesliem. Samērā tipiska ir situācija, kad cilvēki atgriežas bez konkrēta darba Latvijā. 2. rīcības virziens pamatā ir orientēts uz informācijas pieejamības nodrošināšanu par vakancēm privātajā un valsts sektorā, radot iespēju meklēt darbu Latvijā attālināti.

«[...] darba tirgus informācijas pieejamība. Tas ir ļoti svarīgi, jo cilvēki principā brauc projām darba dēļ. Lielākā daļa cilvēku. Ja būtu pieejama tāda informācija, ka te ir vajadzīgi tādi un tādi speciālisti, te viņiem ir tādas un tādas algas, iespējas — ja tas viss būtu pieejams, tas, man liekas, piesaistītu cilvēkus atpakaļ.» (Sieviete, 29 gadi, atgriezusies)

Pētījumā intervēto reemigrantu pieredze rāda, ka darba meklēšana, izmantojot publiskos vakanču portālus, atrodoties mītnes zemē, nav bijusi daļa no viņu atgriešanās scenārija. Darba meklējumos pamatā izmantoti respondentu sociālie tīkli. Kopumā šādu atbalsta instrumentu respondenti vērtē pozitīvi, lai gan ne tik daudz no savas pieredzes prizmas, atzīstot, ka pašiem šādas informācijas meklēšana problēmas nesagādā, bet attiecinot to vairāk uz citiem emigrantiem no Latvijas, kuriem varētu būt noderīgs vienots informācijas avots par darba iespējām Latvijā:

«Par darba tirgu es domāju, ka noteikti. Ja tas ir caur internetu iespējams, kāda viena mājas lapa, kur pa visu Latviju ir apkopots.» (Sieviete, 41 gads, atgriezusies)

«Lūk, «darba tirgus informācijas pieejamība», ir laba ideja, lai cilvēks zinātu, kādas ir vakances. Viņam veidojas kaut kāda bildīte galvā, un tas viņu vai nu iedvesmo, vai neiedvesmo. Bet viņš ir informēts, viņš jau zina, kur var atgriezties, ja tā informācija ir korekta. Tas ir vajadzīgs.» (Vīrietis, 27 gadi, atgriezies)

«Par šo vairāk, kas man likās, ka ir tāds noderīgs. Ja cilvēks domā, plāno atgriezties, tad viņš zina, ka var ieiet un paskatīties, kādi tad ir šajā brīdī darba piedāvājumi Latvijā, un vai tas viņam der vai neder, kaut ko atrast sev interesantu.» (Sieviete, 38 gadi, atgriezusies)

Daži respondenti, balstoties uz personīgo pieredzi, atzina, ka ir pietiekami daudz iespēju meklēt darbu ar interneta starpniecību, tāpēc atsevišķas vietnes izveidošana un uzturēšana rada informācijas pārklāšanos un funkciju dublēšanu.

«Vienīgā vērtība, ko cilvēkam manā pozīcijā var piedāvāt jebkāds valdības atbalsts, tā ir vai nu kaut kāda papildus informācija vai platforma par pozīcijām, kas ir pieejamas, bet to jebkurā gadījumā var atrast un to es neuzskatu, ka tā ir kaut kāda vērtība.» (Vīrietis, 25 gadi, atgriezies)

«[...] tiem, kas grib atgriezties, tiem jau ir pietiekoši, manuprāt, daudz informācijas, ja viņi meklē kaut kādu konkrētu sfēru, ir jau pietiekami daudz šo avotu, kur meklēt to. Es tāpat darīju, kamēr es dzīvoju tur, sazinājos, skatījos sludinājumus, pirms es atbraucu atpakaļ. Manuprāt, ja izveidotu vēl vienu kaut kādu avotu, viņu vienkārši saliktu no tiem pašiem jau esošajiem. Vienkārši dublētu tā kā to informāciju. Dublētu, dublētu vienkārši, būtu viena vieta, kur to visu varētu uzzināt. Tā kā vai tur ir kāds, kāda patiesa jēga, es domāju, kad noteikti nē.» (Vīrietis, 27 gadi, atgriezies)

«Mūsu interneta laikmetā jebkurš no ārzemēm tos pašus visus interneta portālus var izlasīt līdz ar to, vai tur var kaut ko vairāk informēt un no tā, ka ieliks kaut kādos latviešos.com sasaisti tiešāku ar tiem portāliem citiem vai neieliks tas tā principiāli neko nemainīs.» (Sieviete, 36 gadi, atgriezies)

Jāuzsver, ka plāna veidotāju iecere neparedzēja izveidot pilnīgi jaunu informācijas avotu, bet gan pilnveidot jau esošos informatīvos resursus – NVA interneta vietni un NVA CV/vakanču portālu, īpašu uzmanību pievēršot tam, lai publiski vienuviet būtu pieejama informācija par vakancēm publiskajā sektorā. Šis pasākums ir īstenots, un, kā liecina mediju informācija, NVA vakanču portāla popularitāte ārvalstīs dzīvojošo vidū, salīdzinot 2012. gadu un 2013. gadu, ir pieaugusi par 30% (BNS 13.03.2014.).

Darba iespēju pieejamības kontekstā respondenti aktualizēja jautājumu par **iespēju piedalīties attālinātajās darba intervijās**, kam varētu būt augstāks pieprasījums to emigrantu vidū, kas apsver iespēju atgriezties:

«Tas vienīgais atvieglo to, ja tu esi nolēmis atgriezties, tev vismaz nav jālido uz darba intervijām, ja arī tas darba devējs uzņemas tik daudz kā arī caur to *Skype* piedāvāt vai nepiedāvāt attiecīgi kaut ko, jo daudziem jau ir tā pirmā baile – ko es darišu.» (Sieviete, 34 gadi, atgriezies)

«Tu jau vari atsūtīt CV un motivācijas vēstuli. Tev, piemēram, uzzvanīs vai atbildēs – kad es varētu ierasties uz darba interviju? Protams, ka es nevaru. Droši vien, ka vajadzētu popularizēt to pašu kaut kādu *Skype*. Ne *Skype*, bet kaut kādas tādas intervijas. Galu galā, kurā gadsimtā mēs dzīvojam? Taču var intervēt arī tā cilvēku. Tad var izskatīt – jā, mēs būtu ieinteresēti.

Vai cilvēks meklē darbu šeit Latvijā, kamēr ir tur? Cik tas ir reāli atrast darbu esot tur? Ir citi, kas brauc. Tie, kas nopietnāk domā, izmanto visus sakarus, iespējas, atbrauc uz intervijām.

Uz intervijām brauc uz šejieni?

Ja ir nepieciešams, jā. Vai ir dzirdēti gadījumi, ka intervija notiek *Skype* vai kaut kā attālināti? Nē, par to man nav bijusi informācija.» (Sieviete, 41 gads, atgriezies)

Pamatā visi pasākumi šajā rīcības virzienā ir jāīsteno Labklājības ministrijas NVA budžeta ietvaros. Papildus finansējums plānots NVA vakanču portāla popularizēšanas pasākumiem 2014.–2016. gadam 9100 LVL (12 948,13 EUR) gadā.

3. RĪCĪBAS VIRZIENS: Augsti kvalificēta darbaspēka piesaiste

Nodrošināt atbalstu komersantiem kontaktu veidošanā un nepieciešamo speciālistu piesaistei jaunu tehnoloģiju un inovatīvu produktu ieviešanai.

Pasākumi:

3.1. Izstrādāt un īstenot pasākumus, lai sekmētu ārvalstu doktorantu un zinātniskā personāla piesaisti.

3.2. Sekmēt ārvalstu augstākās izglītības iestāžu Latvijas valstspiederīgo absolventu piesaisti darbam valsts tiešās pārvaldes iestādēs, kurās nepieciešami atbilstoši kvalificēti speciālisti.

Pārskatīt normatīvos aktus, kas regulē kārtību, kādā tiek piešķirts, atmaksāts un dzēsts studiju kredīts un studējošā kredīts no kredītiestādes līdzekļiem ar valsts vārdā sniegtu galvojumu. Pārskatīt un, ja nepieciešams, aktualizēt profesiju sarakstu, kurās valsts dzēš studiju kredītus, atbilstību tautsaimniecības vajadzībām, kā arī kārtības un finansēšanas modeļa izstrādāšana ārvalstīs studējošo studiju kredītu dzēšanai Latvijas tautsaimniecībai nozīmīgās profesijās.

Pasākumi:

3.3. Izvērtēt profesiju saraksta, kurās valsts dzēš studiju kredītus, atbilstību tautsaimniecības vajadzībām un to aktualizēt.

3.4. Sagatavot grozījumus Ministru kabineta 2001. gada 29. maija noteikumos Nr. 220 «Kārtība, kādā tiek piešķirts, atmaksāts un dzēsts studiju kredīts un studējošā kredīts no kredītiestādes līdzekļiem ar valsts vārdā sniegtu galvojumu», kuri paredz iespēju pretendēt uz studiju kredīta dzēšanu pēc studijām ārvalstīs speciālistiem, kuri pēc izglītības ieguves strādā Latvijas tautsaimniecībai nozīmīgās profesijās.

3. rīcības virziens ir orientēts uz augsti izglītotu speciālistu atgriešanos Latvijā, kā tīpašu mērķa grupu definējot ārvalstu augstskolu absolventus. Jāpiebilst, ka šāda stratēģija – sekmēt gados jaunu cilvēku ar augstāko izglītību atgriešanos – ir sastopama arī citu valstu reemigrācijas politikā (piemēram, Bulgārijā) (Ivanova 2012: 10).

Respondenti atzina, ka studiju kredīta atmaksa jauniem cilvēkiem var būt nozīmīgs šķērslis, lai atgrieztos Latvijā, turklāt tieši grūtības atmaksāt kredītu (te gan jāpiebilst, ka tie pamatā ir mājokļu kredīti) ir viens no izplatītiem iemesliem aizbraukšanai. Studējošo gadījumā tas var būt iemesls palikt ārvalstīs pēc studiju beigām:

«Tā ir laba ideja. Ja valsts tik tiešām dzēš studiju kredītu un cilvēks tad var atgriezties mājās un izmēģināt sevi šeit, tad tā ir laba ideja, es uzskatu. Jo cilvēki arī kredītu dēļ brauc uz ārzemēm. Tas ir viens no iemesliem.» (Vīrietis, 27 gadi, atgriezies)

«Lai, piemēram, atbrauktu atgriežoties Latvijā un strādājot par Latvijas algām un apmaksāt to kredītu – tas vispār nav reāli. Tas pilnīgi nebūtu reāli. Es domāju, ka daudzi būtu ieinteresēti aizbraukt un izmācīties, piemēram, kaut kādus gadus. Tur var piestrādāt, pastrādāt, pieredzi iegūt un atgriezties Latvijā, ka tev piedāvā apmaksāt tos studiju kredītus. Es domāju, ka jā, tas būtu superīgi vienkārši.» (Sieviete, 30 gadi, atgriezies)

Augsti kvalificētu speciālistu piesaistīšana, kā atzina respondenti, var palīdzēt virzīties arī plašāku ilgtermiņa mērķu sasniegšanas virzienā – sekmēt Latvijas ekonomisko izaugsmi kopumā, kas, savukārt, var intensificēt reemigrācijas procesu. Raugoties no šādas perspektīvas tika pausts atbalsts valsts politikai, kas vairāk ir ieinteresēta izglītotu, profesionāli pieredzējušu cilvēku atgriešanās, kuri ne tikai neradīšot valstij papildu administratīvo un finanšu slogu (piemēram, pabalstu izmaksas veidā), bet tieši otrādi – sniegs savu ieguldījumu valsts kapitāla vairošanā:

«Tāpēc reemigrācijas pasākumi kā tādi, manuprāt, tās pūles būtu vairāk investēt vai nodrošināt ekonomiskās izaugsmes, attīstību. Un es piekrišu, ka to labāk panākt, atgriežot cilvēkus, kas ir guvuši starptautisko pieredzi uzņēmējdarbībā vai kaut kādā spēcīgā kompānijas vadība un tādās lietās, un atved labo to biznesa pieredzi un savus kontaktus atpakaļ uz Latviju. [...] Līdz ar to atgriežot, pirmkārt, fokusējoties uz tādiem profesionāļiem un cilvēkiem, kas jebkurā gadījumā dzīvē nepazudīs un neuzliks papildus slogu uz valsts sociāliem maksājumiem, pat palīdz tiem pārējiem cilvēkiem.» (Vīrietis, 25 gadi, atgriezies)

Šajā kontekstā aktuālas ir arī intervēto reemigrantu atziņas, ka šī rīcības virziena ietvaros darbība ir jāplāno mērķtiecīgi valsts interesēs, īpaši piesaistot speciālistus konkrētās tautsaimniecības nozarēs, kuras valsts definējusi kā tai svarīgas. 3. rīcības virziena 3.3. pasākums tieši šādu pieeju arī paredz.

«Ko man liekas varētu, ko dara citas valstis, viņi to nedara attiecībā uz saviem valsts piederīgajiem, bet, piemēram, Kanādā viņi piešķir vīzas mērķtiecīgi kaut kādiem profesionāļiem, nu mēs arī varētu darīt līdzīgi, ja zinātu, ka gribam piesaistīt nozari, mēs varētu īpaši izteikt atbalstu, piemēram, ārstiem, nu vienalga – ko mums vajag! To gan varētu!» (Sieviete, 29 gadi, atgriezusies)

«[...] varētu būt laba lieta, ka plānam ir kaut kādas pozīcijas valdībā, kaut kādi darbi. Vienalga cik labi tie ir apmaksāti, bet kur nāk kaut kāds tas prestižs. Jebkuram profesionālim, kurš vēlēties atgriezties Latvijā, viņš to nedarīs algas dēļ. Tas ir skaidrs, jo neatkarīgi no kāda atbalsta - dubultot, trīskāršot algu vai vienalga, viņš tāpat nopelnīs mazāk nekā viņš nopelnīs Anglijā.» (Vīrietis, 25 gadi, atgriezies)

Līdzās pozitīviem šī rīcības virziena vērtējumiem vairāki respondenti dalījās arī kritiskās nostādnēs. Pirmkārt, iebildumi ir par to, ka, sniedzot īpašu atbalstu augsti kvalificētiem emigrantiem, ārpus Latvijas dzīvojošie valstspiederīgie tiek šķiroti tādos, kurus ir vēlams atgriezt, un tādos – kurus nav nepieciešams īpaši motivēt atgriezties. Līdz ar to netiek ievērots princips, ka katrs cilvēks vienlīdz vērtīgs Latvijai:

«Jā, es pozitīvi vērtēju un jautājums, ko mēs tiešām gribam atpakaļ – vai nevajag koķētēt, jautājums ir, vai mēs visus gribam dabūt atpakaļ, ko mēs ar viņiem darīsim, ja viņi visi būs atpakaļ? Es kā sociāldemokrātiski orientēts cilvēks es esmu par to, ka mums vajadzētu par visiem domāt un vienalga, pat ja tas ir melnā darba darītājs, Latvijai arī tādi ir vajadzīgi, un ja mēs gribam, lai mums te kaut kāds apgrozījums būtu un kaut kas attīstītos, tad nevar viss tikai uz kundziņiem un politiķiem notikties, bet bieži jau tā pieeja ir tāda, ka mums nevajag tos visus (smejas) - apkopējus, aprūpētājus un

sētniekus — tos mums nevajag atpakaļ, mums tikai tos augsti kvalificētos, lūdzu, dodiet.» (Sieviete, 36 gadi)

Otrkārt, tika pausts viedoklis, ka Latvijā uz vietas dzīvo un nevar atrast darbu daudz jauniešu, kuri ir ieguvuši maģistra grādu, bet ir spiesti doties zemu kvalificēta darba meklējumos uz ārzemēm, tāpēc nav saprotams, kāpēc emigranti ar augstāko izglītību būtu īpaši jāmudina atgriezties Latvijā:

«Augsti kvalificēts darbspēks — mums pilna Latvija ir ar maģistriem. Tas nav augsti kvalificēts darbspēks? Tā kā ir. Pilna Latvija ar maģistriem, pilna Latvija brauc un strādā ārzemēs, lasa zemenes un vēl citādākus darbus.» (Sieviete, 38 gadi, atgriezies)

Treškārt, pastāvot risks, ka kredīta dzēšana no valsts puses, ir tikai īstermiņa risinājums. Proti, augsti kvalificētais speciālists strādās Latvijā tikai tik ilgi, cik to noteikts kredīta dzēšanas nosacījumi. Pēc tam, ņemot vērā iespēju saņemt augstāku atalgojumu ārzemēs, šie speciālisti atkārtoti emigrēs:

«Tas varbūt ir risinājums īstermiņā, bet ne ilgtermiņā, jo par to kvalifikāciju viņi noteikti saņem daudz lielāku atalgojumu, nekā viņi saņem šeit, Latvijā. Tas varbūt nostrādātu dažos gadījumos kā iegansts, ja kāds varbūt šaubās palikt ārzemēs vai braukt atpakaļ, [tad] viņš redz, ka, jā, o, jā, viņam atmaksās to kredītu, tad varbūt kāds, kādi daži arī atbrauks atpakaļ, bet, es domāju, ka lielos apmēros tas nepalīdzēs.» (Vīrietis, 27 gadi, atgriezies)

«[...] ja jau viņš būs izmācījies par kaut ko tik augstu un gudru un zinot, kādas algas var par to visu saņemt. [...] Vai viņam būs tā interese atgriezties. Viņam būs lielāka interese strādāt tur un no tās savas algas dzēst lēnām to [kredītu]? [...] ja tu esi būvinženieris vai programmētājs, patiešām augsti kvalificēts, jo tiešām tās algas tur ir brīnišķīgas. [...] Vai jaunais ar to varētu atvilināt, es ļoti, ļoti šaubos.» (Sieviete, 34 gadi, atgriezies)

Ceturtkārt, radās jautājums, vai plāns paredz, kā atbalstīt šādu augsti kvalificētu reemigrantu ģimenes, jo laikā, kad tiek pabeigtas studijas, īpaši augstākos līmeņos, cilvēkiem jau ir izveidojušās ģimenes — ir partneris, iespējams, arī bērni:

«Tā mācību maksa un dzīve citās valstīs, kas ir Rietumeiropā un Amerikā, tas nav salīdzināms ar ienākumiem, kas ir šeit. Jā, es redzu, ka tas varētu būt efektīvi. Droši vien vajadzētu kaut kādu atbalstu, lai var arī ģimene pārcelties. Tas ir viens, ja esi jauns speciālists, bet ja ir ģimene, tad man liekas, ka ir svarīgi tur kaut kādu atbalstu.» (Sieviete, 29 gadi, atgriezies)

Analizējot paveikto šajā rīcības virzienā, būtiskākais pasākums ir 2015. gada janvārī Valsts kanceleja atbilstoši Reemigrācijas plānam sāka īstenot programmu reemigrējošiem jauniešiem «Darbs valsts pārvaldē». Programmas ietvaros praksei valsts pārvaldē plānots uzņemt 10 jauniešus, kas ieguvuši augstāko izglītību ārzemēs, dažādās jomās - inženiertehnika, loģistika, IT, ekonomika, finanses, starptautiskās tiesības un attiecības, investīciju piesaiste un citas, saņemot stipendiju 1000 EUR apmērā. Programmu ir plānots turpināt arī 2016. gadā. Saskaņā ar publisko informāciju, programmai dažu nedēļu laikā ir pieteikušies gandrīz 100 pretendenti no 15 dažādām

valstīm (Kuzmina 2015), kas liecina par šādas iniciatīvas pieprasījumu. Vienlaikus jau šobrīd politikas analītiķi ir identificējuši vairākus šīs programmas iespējamos riskus, t.sk. iespēju saglabāt līdzvērtīgu atalgojuma līmeni pēc prakses beigām, atalgojuma samērojāmība ar citu darbinieku atalgojumu konkrētajā iestādē un tā ietekme uz darba organizāciju, starppersonu attiecībām darba vietā (Mangule 2015).

4. RĪCĪBAS VIRZIENS: Latviešu valodas apguve

Nodrošināta iespēja ikvienai personai (no 15 gadu vecuma), kura to vēlas, apgūt vai pilnveidot latviešu valodas prasmes.

Pasākumi:

4.1. Latviešu valodas kursus NVA apmācības kuponu programmas ietvaros nodrošināt iespēju bezdarbniekiem un darba meklētājiem (no 15 gadu vecuma) apgūt vai uzlabot darba vajadzībām nepieciešamās latviešu valodas prasmes.

4.2. Nodrošināt latviešu valodas apguvi reemigrantiem un viņu ģimenes locekļiem.

Specializētu latviešu valodas kursu nodrošināšana specifiskām darba vajadzībām.

Pasākumi:

4.3. Izstrādāt specializētu latviešu valodas kursu saturu un metodiku valodas apguvei darba vajadzībām atsevišķām profesiju (nozaru) grupām.

4.4. Izstrādāt latviešu valodas apguvējiem elektroniskos u.c. veida valodas apguves līdzekļus pašmācībai, kas pieejami Latviešu valodas aģentūras (LVA) interneta vietnē.

4.5. Popularizēt ārvalstīs dzīvojošo latviešu un to ģimenes locekļu vidū brīvi pieejamos e-mācību līdzekļus latviešu valodas apguvei un valodas prasmes līmeņa novērtēšanai e-vidē (t.sk., LVA mājas lapā, www.livemocha.com un valodas prasmes līmeņa novērtēšanai e-vidē, izmantojot, Eiropas valodas portfeli u.c.).

Atbalstu latviešu valodas apguvei vai pilnveidošanai lielākā daļa no intervētajiem reemigrantiem, cilvēkiem, kuriem ir atgriešanās pieredze, vērtē pozitīvi. Savos vērtējumos respondenti nodala savas vajadzības attiecībā uz latviešu valodas zināšanu atjaunošanu vai nostiprināšanu un latviešu valodas apguves atbalsta nepieciešamību reemigrējošo ģimenēm – partneriem, laulātajiem, bērniem, kuru dzimtā valoda nav latviešu. Latviešu valodas apguves atbalsta sniegšana reemigrantu ģimenes locekļiem tika vērtēta īpaši pozitīvi, uzsverot, ka valoda var būt šķērslis ģimenei pārcelties uz Latviju, ja šāds lēmums tiek vispār pieņemts⁷:

⁷ Pētījumā veiktās padziļinātās intervijas ar emigrantiem liecina, ka tie Latvijas valstspiederīgie, kuri ir izveidojuši ģimenes ar mītnes zemes pilsoņiem (ārvalstniekiem), ievērojami retāk apsver iespēju atgriezties/pārcelties uz dzīvi Latvijā.

«Ja atgriežas, ja ir iespēja, ja ir jaukta ģimene, dažādu tautību, gribētu tā kā dzīvot Latvijā, viņiem tiek apsolīts, ka vīrs varēs iemācīties latviešu valodu. Tas ir labi.» (Sieviete, 38 gadi, atgriezusies)

«Ja tas būtu par velti, piemēram, kā ir Anglijā, ka tev ir tie kursi, jā. Es domāju, ka tas par sliktu nenāktu, jo es domāju, ka noteikti būs ļoti, ļoti daudzas jauktās ģimenes, arī tāpat tagad [respondentes vīram ārvalstniekam] — angļu valoda viņam ir ļoti laba un ir arī tie uzņēmumi, kur var tikai un vienīgi sarunāties [angļu valodā], bet kaut kādā līmenī tā latviešu valoda ir arī jāzina.» (Sieviete, 34 gadi, atgriezusies)

«Es to arī redzu kā ļoti pozitīvu, jo, protams, valoda ir viens, bet otrs par tām darba iespējām. Es zinu vairākus pārus, kuriem viens no šķēršļiem, kāpēc viņi uzskata, ka nevar vai nevarēs atgriezties, ir tieši tas, ka dzīvesbiedram nav valodas, viņš nav latvietis.» (Sieviete, 29 gadi, atgriezusies)

Kā uzskata respondenti, nepieciešamība palīdzēt apgūt latviešu valodu ir ne tikai partneriem, laulātajiem vai citiem pieaugušiem ģimenes locekļiem, bet arī bērniem, kuri aizbraukuši agrīnā vecumā vai dzimuši mītnes valstī. Latvijas emigrantu aptaujas dati rāda, ka bērnu latviešu valodas zināšanas ir sliktākas nekā mītnes valsts sabiedrības valodas zināšanas. Tāpēc, atgriežoties ģimenei Latvijā, atbalsts bērniem latviešu valodas pilnveidošanā vai apgūšanā ir ļoti svarīgs, ko atzina arī intervētie respondenti:

«Es domāju, ka tas [atbalsts latviešu valodas zināšanu atgūšanai vai nostiprināšanai] būtu ļoti nepieciešams, jo lielākā daļa, kas aizbrauc, un tur piedzimst bērni vai aizbrauc ar maziem bērniem, ļoti daudzi vairs latviski nerunā.» (Sieviete, 41 gads, atgriezusies)

Runājot par sevi, lielākā daļa no intervētajiem reemigrējušajiem pētījuma dalībniekiem, atzina, ka viņiem šāda vajadzība nebūtu. Tajā pašā laikā viens no respondentiem stāstīja, ka pats šobrīd apmeklē latviešu valodas privāttundas, lai uzlabotu savu latviešu valodas prasmi pēc ārzemēs pavadītiem septiņiem gadiem:

«Reizi nedēļā eju pie latviešu valodas skolotājas, mācos atkal runāt latviski. Man ir šausmīgi grūti izteikties. Es diezgan bieži teikumu veidoju angļiski, kas nav problēma šādā sarunā, bet kaut kādās publiskās diskusijās un tādās lietās, kurās es šad tad iesaistos, kopš es esmu atgriezies.» (Vīrietis, 25 gadi, atgriezies)

Šī pieredze, iespējams, liecina par to, ka vajadzības pilnveidot latviešu valodu tiem cilvēkiem, kuriem tā ir dzimtā valoda, var būt atšķirīgas. Ja daļā gadījumu, kā rāda respondentu pieredze, viņi neizjūt nepieciešamību pēc šāda atbalsta (īpaši tas attiecas uz tiem, kas ir pavadījuši salīdzinoši nelielu laiku emigrācijā, līdz pieciem gadiem), tad daļā gadījumu, pieaugot emigrācijā pavadītajam ilgumam un valodas videi, kurā cilvēks dzīvojis, šāda vajadzība var būt ne mazāk nozīmīga kā bērniem, kuri dzimuši ārpus Latvijas vai ģimenes locekļiem, kas cēlušies no citām valstīm.

Apzinātā informācija par notiekošo šajā rīcības virzienā liecina, ka 2014. un 2015. gadā Sabiedrības integrācijas fonda pārraudzībā tiek īstenota valsts programma «Latviešu valodas apguve», kuras ietvaros tiek piedāvāti valodas kursi arī reemigrantiem un viņu ģimenes locekļiem (2. atbalsta joma). Programmas mērķis ir nodrošināt iespēju

apgūt vai pilnveidot latviešu valodas prasmes Latvijā dzīvojošām mazākumtautībām un nepilsoņiem, kā arī reemigrantiem un viņu ģimenes locekļiem. Kopumā ir paredzēts, ka divu gadu laikā valodu pilnveidos vai apgūs 388 cilvēki, valodas kursus piedāvā četri dažādi komersanti dažādos Latvijas reģionos. Programmas mērķa grupa ir reemigranti un viņu ģimenes locekļi gan pieaugušie, gan bērni, kuri kopā ar reemigrantu pārceļas uz dzīvi Latvijā. Kā reemigrantus saprotot Latvijas pilsoņus un nepilsoņus, kas izceļojuši no Latvijas pēc 1990. gada 4. maija un pārceļas atpakaļ uz patstāvīgu dzīvi Latvijā, vai viņu bērni, kas dzimuši ārvalstīs. Kopējais piešķirtais finansējums latviešu valodas apguvei reemigrantiem un viņu ģimenes locekļiem 2014.–2016. gada periodā ir 87 081 EUR (gadā tie ir attiecīgi 29 027 EUR). Reemigrācijas plānā paredzētais finansējums SIF 4.2. pasākuma īstenošanai ir 24 000 LVL gadā (34 148 EUR). Kā atzina EM pārstāvis, pilnā apjomā latviešu valodas apmācības programma nedarbojas, jo netiek apmācīti 600 cilvēki gadā, kā to paredz plāns (Barānovs 2015). SIF administrēto projektu rezultātiem jābūt sasniegtiem līdz 2016. gada 30. jūnijam, kad arī būs iespējams noteikt kopējo apmācībās piedalījušos skaitu un šim mērķim izlietoto finansējumu.

Savukārt Latviešu valodas aģentūras (LVA) interneta vietnē www.valoda.lv ir pieejams plašs latviešu valodas mācību līdzekļu un metodisko materiāli klāsts. Šie materiāli tiek regulāri popularizēti dažādos semināros, diskusijās un publiskos pasākumos, kuru tematika ir saistīta ar atbalstu visām mērķa grupām, t.sk. reemigrantiem, kuriem ir nepieciešama palīdzība latviešu valodas apguvē.

5. RĪCĪBAS VIRZIENS:

Sadarbība ar diasporu, it īpaši biznesa saiknes veidošana un uzturēšana

LIAA nodrošina aktuālu informāciju un konsultācijas potenciālajiem diasporas uzņēmējiem un investoriem par iespējām sākt uzņēmējdarbību, pieejamām atbalsta programmām un atbalsta mehānismiem, sniedz atbalstu biznesa kontaktu dibināšanai.

Pasākumi:

5.1. Nodrošināt aktuālu informāciju un sniegt konsultācijas ārvalstīs dzīvojošajiem potenciālajiem uzņēmējiem un investoriem par iespējām uzsākt uzņēmējdarbību, pieejamām atbalsta programmām un mehānismiem.

Ekonomikas un inovāciju forumu, konferenču organizēšana Latvijā un ārvalstīs, ar ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu uzņēmējiem, tai skaitā amatpersonu un uzņēmēju delegāciju vizīšu laikā.

Pasākumi:

5.2. Organizēt ekonomikas forumus, konferences, diskusijas Latvijā un ārvalstīs, ar ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu uzņēmējiem, tai skaitā amatpersonu un uzņēmēju delegāciju vizīšu laikā.

5.2.1. Pasaules latviešu ekonomikas un inovāciju forums.

5.2.2. Konference «Latvieši pasaulē - piederīgi Latvijai».

Valsts un pašvaldību institūcijas (sadarbojoties reģiona griezumā) piedāvā informāciju par potenciālām darba vietām reģionā (piemēram, plāniem atvērt rūpnīcu vai attīstīt konkrētu teritoriju/veidot kādas nozares klasteri), tādējādi sniedzot aizbraukušajiem laicīgu informāciju par darba vietām, kas drīz parādīsies ap pilsētu, no kurienes cilvēks ir aizbraucis un var atgriezties.

Pasākumi:

5.3. Latgales uzņēmējdarbības centra darbības nodrošināšana Latgales plānošanas reģionā (reģionālās pārnozaru uzņēmēju atbalsta institūcijas pilotprojekts)

Ārvalstīs dzīvojošo jauniešu saiknes ar Latviju stiprināšana, piemēram, projektu veidā organizējot brīvprātīgā darba vietas jauniešiem vasarā, studiju brīvdienu laikā, ar dzīvesvietu vietējā ģimenē, iesaistot ārvalstīs dzīvojošos jauniešus pieredzes apmaiņas projektos u.tml.

Pasākumi:

5.4. Ārpusskolas pasākumu programma, lai veicinātu sadarbību starp dažādu tautību bērniem/ jauniešiem un latviešiem (valstspiederīgajiem) ārvalstīs, t.sk.: nometņu organizēšana (Latvijā dzīvojošajiem bērniem/jauniešiem un latviešu diasporas bērniem / jauniešiem); pasākumi, kas veicina latviešu diasporas jauniešu pilsonisko izglītošanu un jauniešu pilsonisko līdzdalību.

Pastāvīgas mērķauditoriju interesējošas informācijas un pieredzes stāstu par atgriešanos un sadarbību ar diasporu izplatīšana.

Pasākumi:

5.5. Apzināta un sagatavota aktuāla informācija viegli saprotamā valodā par ārvalstīs dzīvojošo cilvēku, kuri vēlas atgriezties Latvijā pēc ilgākas uzturēšanās ārvalstīs, vajadzībām.

5.6. Veidot komunikāciju kanālus starp valsts un pašvaldību iestādēm un ārzemēs dzīvojošajiem sociālo tīklu lietotājiem.

5.7. Apzināt un izplatīt veiksmīgus pieredzes stāstus par reemigrantu atgriešanos, kā arī tādus stāstus par valsts/pašvaldības sadarbību ar diasporu, kas veicinātu pozitīvu attieksmi pret atgriešanās iespējām un procesu (video un audio stāstu, filmu/īsfilmu, interviju sižetu, videoblogu, publikāciju un citu formātu izplatīšana sabiedrībai Latvijā un valsts piederīgajiem emigrācijā ar mediju, īpaši sociālo tīklu, starpniecību un citiem komunikācijas līdzekļiem).

5.8. Sekmēt diasporas NVO darbību, nodrošinot aktuālas informācijas apriti diasporas organizāciju interneta vietnēs.

Reemigrācijas plāna 5. rīcības virziens – sadarbība ar diasporu – ir visplašākais – tajā kopumā paredzēti astoņi dažādi pasākumi, aptverot dažādas mērķa grupas –

uzņēmējus, bērnus un jauniešus, diasporas organizācijas. Svarīgi uzsvērt, ka līdz ar to šis Reemigrācijas plāns ir orientēts ne tikai uz cilvēku atgriešanu Latvijā, bet arī uz saiknes veidošanu un nostiprināšanu ar Latvijas diasporu, radot priekšnoteikumus iespējamam pozitīvam lēmumam par atgriešanos.

Šo rīcības virzienu respondentiem bija grūtības komentēt, iespējams, tāpēc, ka viņiem bija lielākas grūtības identificēt sevi ar tā mērķa grupām. Lielākā daļa komentāru tika veltīti pasākumiem, kas saistīti ar uzņēmējdarbības atbalstīšanu. Tie respondenti, kuri pēc atgriešanās Latvijā ir paši uzsākuši savu uzņēmējdarbību, no vienas puses, atzina, ka viņiem nebūtu bijusi nekāda īpaša palīdzība uzņēmējdarbības jomā salīdzinājumā ar to palīdzību, kas būtu vērtīga jebkuram jaunam uzņēmējam, arī tādām, kurš visu laiku dzīvo un strādā Latvijā:

«Man grūti iedomāties, kā tas dabā var strādāt — palīdzēt uzņēmējdarbībai. Ko tev var palīdzēt? Pamācīt kā nodokļus apiet? To tev neviens nemācis. Latvijā skaidri zināms, ja tu gribi oficiāli visu darīt, tad tu neko nenopelnīsi. Viņam vajadzētu drīzāk tādas lietas kārtot. Par palīdzību uzņēmējdarbībai es pat nezinu, ko pateikt. Ja cilvēkam ir kaut kāds plāns galvā, ko viņš grib un kā viņš grib, tad viņš tāpat izdarīs. Manā situācijā man bija viss izdomāts, ka es darīšu tā, tā, tā, to es arī daru. Vai kāds man varētu kaut ko palīdzēt?» (Vīrietis, 32 gadi, atgriezies)

No otras puses, respondenti atzina, ka informācija par aktuāliem jautājumiem vai iespējām vienmēr ir noderīga (šo gan vairāk minēja tie, kuri nav tieši iesaistīti uzņēmējdarbībā). Turklāt ir nepieciešams kopumā attīstīt atbalsta instrumentus uzņēmējdarbības veicināšanai Latvijā, neveidojot reemigrantu kā pozitīvās diskriminācijas grupu attiecībā pret neaizbraukušajiem iedzīvotājiem:

«Informēšana par situāciju Latvijā un atbalsts — to visu vajag. Informācijai jābūt, lai cilvēks saprastu, uz kuriem viņš brauc, ko viņš var izdarīt.» (Vīrietis, 27 gadi, atgriezies)

«Tas ir tajā gadījumā, kamēr cilvēks dzīvo ārzemēs, lai būtu tāds serviss? Nu, jā, ja šeit ir kādas pozitīvas pārmaiņas uzņēmējdarbības jomā, tad, protams. Man liekas, ka te ir vēl diezgan daudz iespēju uzņēmējdarbībai, vienkārši cilvēki par to nezina.» (Sieviete, 26 gadi, atgriezies)

«[...] jādomā, lai tas nebūtu diskriminējoši pret vietējiem, manuprāt, to nevar ieviest kā specifisku, nu ja viņš tagad atgriežas, tad mēs viņam palīdzam nodibināt uzņēmumu, bet nu tam Jānim, kurš te cīnās pats un krāj naudu, lai biznesu uzsāktu — tam mēs nepalīdzēsim. Tā ir tā problēma, jo pēc būtības tas virziens ir pareizs, bet ja viņu noorientē tikai uz tiem specifiski, man liekas, ka tas nav taisnīgi īsti.» (Sieviete, 36 gadi, atgriezies)

Atsevišķs palīdzības veids, ko atbalstīja respondenti, ir nodokļu atvieglojumi tiem reemigrantiem, kuri uzsāk Latvijā uzņēmējdarbību un, iespējams, rada vēl papildu darba vietas. Visas respondentu minētās atziņas norāda, ka 5.1. pasākuma īstenošanas nodrošināšana esošā Ekonomikas ministrijas budžeta ietvaros un struktūrfondu projektu ietvaros ir pamatota, jo pēc būtības šis pasākums atbilst LIAA kā EM padotības iestādes

esošajām funkcijām. Reemigrācijas plāna pasākumu īstenošanas kontekstā jānorāda, ka Ekonomikas ministrija ir izveidojusi *Facebook* lapu «Atbalsts uzņēmējiem», kurā vienkopus publicēta informācija par šobrīd pieejamo valsts atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai un informācija par plānotajām ES fondu programmām 2014.–2020. gada plānošanas periodā.

Attiecībā uz citiem Reemigrācijas plāna 5. rīcības virziena ietvaros paredzētajiem pasākumiem, konkrēta darbība notiek vairākās jomās. Pirmkārt, forumu, konferenču organizēšana Latvijā un ārvalstīs. 2013. gada vasarā (2.–4. jūlijs) notika Pasaules latviešu ekonomikas un inovācijas forums, ko organizēja PBLA sadarbībā ar Ārlietu ministriju un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru (5.2.1. pasākums). Foruma mērķi bija veicināt savstarpēju saziņu un sadarbības projektu veidošanos starp dažādu uzņēmējdarbības nozaru pārstāvjiem Latvijā un pasaulē; veicināt investīciju un zināšanu kapitāla piesaisti Latvijai; veicināt ārvalstu investīcijām pievilcīgas un godīgas uzņēmējdarbības vides izveidi Latvijā; stiprināt ārpus Latvijas dzīvojošo latviešu saikni ar Latviju un veicināt to līdzdalību Latvijas ekonomikas izaugsmes procesā. 2015. gadā notiks Otrais Pasaules latviešu ekonomikas un inovācijas forums (ĀM 2015: 21). Kopš 2011. gada četras reizes ir notikusi ikgadējā konference «Latviešu pasaulē – piederīgi Latvijai», par kuru organizēšanu atbildīga ir Kultūras ministrija (5.2.2. pasākums, uz plāna īstenošanas periodu attiecas 2014. gada konference). Šāda konference ir plānota arī 2015. gadā.

Otrkārt, 5.4. pasākumu jomā galvenais ieguldījums ir Sabiedrības integrācijas fonda administrētās valsts programmas diasporas bērniem un jauniešiem. 2013. gadā tika īstenota «Ārpusskolas pasākumu programma 2013» ar kopējo pieejamo finansējumu 54 000 LVL (76 835 EUR). Programmas specifiskie mērķi paredzēja (1) saglabāt no Latvijas emigrējušo iedzīvotāju saikni ar Latviju, (2) stiprināt viņu nacionālo identitāti, kā arī (3) veicināt viņu pilsonisko līdzdalību Latvijas sabiedriski politiskajā dzīvē. Programmas ietvaros tika atbalstīti ārpusskolas pasākumi, kas vērsti uz diasporas bērnu saiknes stiprināšanu ar Latviju, kā arī diasporas un Latvijā dzīvojošo bērnu kopīgu darbošanos. Kopumā sešu projektu aktivitātēs - ekskursijas, interešu izglītības nodarbības, izziņošās un radošās nodarbības, latviešu valodas apguve un lietošana ikdienas saskarsmē, talkas, koncerti u.c. – piedalījās 134 no Latvijas diasporas no 16 dažādām valstīm. Programmas izvērtējuma rezultātā ir secināts, ka šādas aktivitātes ir atbalstāmas arī turpmāk, plašāk iesaistot diasporas organizācijas (BISS 2013). 2014. gadā tika īstenota valsts programma «Ārpusskolas pasākumi bērniem. Vasaras nometnes Latvijā un diasporas bērniem 2014. gadā». Tās ietvaros 2014. gada vasarā notika 11 nometnes dažādās Latvijas vietās ar kopējo pieejamo finansējumu 133 038 EUR (SIF 2014). Nometnēs piedalījās 230 bērni no 24 dažādām valstīm (Barānovs 2015). 2014. gadā piešķirtais finansējums šai valsts programmai pat pārsniedz Reemigrācijas plānā

paredzēto finansējuma apjomu gadā šim mērķim (10 000 LVL jeb 93 499 EUR). 2013. gadā tas gan bija zemāks, nekā plānā iecerēts.

Vēl viens pasākums, kas jāmin, analizējot Reemigrācijas plāna īstenošanas gaitu, ir internetā vidē pieejamie informatīvie materiāli, kas ietver informāciju vai norādes par informācijas avotiem cilvēkiem, kuri atgriežas Latvijā. 5.5.–5.7. pasākumi ir orientēti tieši uz informācijas izplatīšanu diasporas vidū, t.sk. par atgriešanās iespējām. Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi infografiku «Atgriešanās Latvijā: kur atrast atbildes uz svarīgiem jautājumiem», kas pēc būtības vismaz daļēji atbilst 5.5. pasākumā plānotajam. Infografikā ir atrodamas norādes uz dažādām valsts institūciju mājas lapām, kurās atrodama informācija par ar atgriešanos saistītiem jautājumiem (piemēram, darba atrāšana, sava uzņēmuma veidošana, latviešu valodas apguves iespējas, izglītības iegūšana u.c.). Šī iniciatīva daļēji attiecas gan uz 5.5. pasākumu, gan uz 1. Rīcības virzienu. Atsevišķa informatīva sadaļa «Tautiešiem ārzemēs» ir izveidota arī Ārlietu ministrijas mājas lapā (www.mfa.gov.lv), tajā ir atrodama ne tikai informācija par diasporai aktuāliem jautājumiem (konsulārais atbalsts, diasporas konferences u.c.), bet arī pamata un aktuālā informācija par atgriešanos Latvijā.

Sadarbības ar diasporu attīstīšanai būtisks solis ir Rīcības plāns «Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.–2017. gadam», kurš gan vēl nav apstiprināts MK (izsludināts Valsts sekretāru sanāsmē 2014. gada 17. jūlijā) (ĀM 2014). Diasporas politikas dokuments vienuviet apkopo vairāk nekā 50 dažādas aktivitātes četros rīcības virzienos: latviskās identitātes un saiknes ar Latviju uzturēšanā, latviešu valodas un kultūras izplatības veicināšanā pasaulē; diasporas pilsoniskās un politiskās līdzdalības veicināšanā; sadarbībā ar diasporu ekonomikā, kultūrā, izglītībā un zinātnē, intelektuālā potenciāla aprites veicināšanā un atbalsta sniegšanā tiem, kuri vēlas atgriezties.

Vērtējot paveikto Reemigrācijas plāna 5. rīcības virziena ietvaros, jānorāda, ka ir ieceres, kā palielināt diasporas organizāciju loku, kuras var piedalīties valsts programmās diasporai dažādu pasākumu īstenošanai. Proti, 2015. gada valsts budžeta programmas «Pilsoniskās līdzdalības veicināšanas programma» sagatavošanas posmā tiek plānots veikt izmaiņas normatīvajā regulējumā un īstenot pilotprojektu, kas ļautu konkursā par finansējuma piešķiršanu piedalīties arī tām diasporas organizācijām, kuras ir reģistrētas ārpus Latvijas⁸. Esošais regulējums uz valsts budžeta līdzekļiem ļāva pretendēt tikai Latvijā reģistrētām nevalstiskajām organizācijām. Valsts budžeta programma, kuras mērķa grupa bija diaspora un diasporas organizācijas, pirmo reizi tika īstenota 2013. gadā ar kopējo pieejamo finansējumu 36 000 LVL (51 223 EUR), programmā kopumā divas organizācijas īstenoja trīs projektus, iesaistot kopumā 12 dažādas diasporas intereses pārstāvošas organizācijas (BISS 2013). 2014. gadā šādai programmai finansējums netika piešķirts. 2015. gadā diasporas organizāciju projektiem ir piešķirti 331 387 EUR.

⁸ Personīgā saruna ar SIF Projektu nodaļas vadītāju Aldu Seabri 08.12.2014.

6. RĪCĪBAS VIRZIENS: Atbalsts skolēniem, kas atgriežas un/vai iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, kā arī šo skolēnu vecākiem

Veikto uzlabojumu efektivitātes un finansējuma pieejamības izvērtēšana.

Pasākumi:

6.1. Izvērtēt atbalsta pasākumus, kas tiek nodrošināti izglītības iestādēs, lai skolēniem palīdzētu integrēties Latvijas izglītības sistēmā un sagatavot priekšlikumus nepieciešamajiem uzlabojumiem.

Atbalsta pilnveide un paplašināšana skolēniem, kas atgriežas no ārzemēm, piemēram, iegūtās izglītības pielīdzināšana, piedāvātas individuālās nodarbības mācību priekšmetu apguvē, kas netika mācīti iepriekš, papildu nodarbības latviešu valodā, metodisko līdzekļu (tajā skaitā digitālo mācību līdzekļu) izstrāde latviešu valodas apguvei.

Pasākumi:

6.2. Īstenot adaptācijas pasākumus, lai nodrošinātu skolēnu, kas atgriezušies no ārzemēm (reemigrējuši), iekļaušanos Latvijas izglītības sistēmā.

6.3. Izstrādāt mācību un metodiskos līdzekļus (tajā skaitā digitālos mācību līdzekļus) diasporas bērniem un jauniešiem latviešu valodas apguvei.

Reemigrantu vērtējumā atbalsts skolēniem un viņu vecākiem, lai iekļautos Latvijas skolās (izglītības sistēmā), ir pamatots un ļoti būtisks. Par to liecina arī reemigrantu atgriešanās prakses analīze.

Pamatojot atbalsta nepieciešamību iekļauties Latvijas izglītības sistēmā, reemigranti, balstoties uz personīgo pieredzi, raksturoja tās grūtība, ar kurām saskārušies paši. Pirmkārt, tā ir mītnes valsts un Latvijas vispārējās izglītības mācību programmu atšķirības:

«Viena lieta būtu tā valodas problēma, bet nākamā lieta vēl būtu tā savstarpējā atbilstība gan tām klasītēm, gan tas, ko bērns ir mācījies? Jā un kā māca. Anglijā man meita, kad aizgāja, tur nemāca visus priekšmetus, kā mums māca skolā — ģeogrāfija, fizika, viss pārējais. Tur ir izvēles priekšmeti, pieci ir obligātie, pārējie ir izvēles. Mums ļoti atšķiras.» (Sieviete, 41 gads, atgriezusies)

Otrkārt, atbalsts mācību priekšmetu padziļinātai un individuālai apguvei:

«Vajadzīgs papildus darbs pēc stundām, tas ir viennozīmīgi. Mums viņas ir vienreiz nedēļā tagad, tai skolotājai tās konsultācijas ir. Es nezīnu, cik viņa nopietni ar viņām [meitām] strādā, jo tad viņa vienu dienu bļauj, ka viņas nemāk rēķināt, nākamā dienā viņas nemāk lasīt, tad viņas to nemāk un tad atkal viņas visu māc: «Mammīt, nesatraucieties ir progress, viss notiek.»» (Sieviete, 30, gadi, atgriezusies)

Treškārt, vecāki uzsver nepieciešamību īpašu uzmanību pievērst tieši atbalstam latviešu valodas apguvei. Kā rāda viņu pašu pieredzi, mītnes valstī tikai retais bērns apmeklē nedēļas nogales latviešu skoliņas, bērniem ir ļoti maza saskarsmes pieredze ar

vienaudžiem latviešu valodās, kas ir būtiski, domājot par viņu sociālo un psiholoģisko adaptāciju skolas vidē Latvijā:

«Tieši latviešu valodai ir vajadzīgas papildus stundas, man liekas, ka labāk būtu individuāli. Es nezinu, ja viņai ir, piemēram, 10 bērni es nezinu, vai viņas no tā kaut ko, tas ir tas pats, kas klasē, ka tieši to individuālo, tāpēc mēs no sākuma paņēmām vienu meitenei. Es teicu, ka problēma ir tās garumzīmes, mīkstinājuma zīmes un divskaņi.» (Sieviete, 30, gadi, atgriezusies)

«[...] pirmā, otrā, trešā klase, un bērns tur ir mācījies angļu valodā, tas viņiem simts procentīgi noteikti ir vajadzīgs. Jo skolā vien viņu palaist – mācies kopā līdz ar citiem bērniem – viņš netika galīgi līdzī. Viņam vajag intensīvāk, ātrāk atgūt atpakaļ to latviešu valodu. Daļa bērnu, kas iet tajā svētdienas skoliņās, mācās rakstīt diktātus, lai iemācītos garumzīmes, pieturzīmes. Tik elementāri viņiem tur vismaz iemāca, lai to viņi neaizmirst. Ja to vecāki atbalsta un uztur. [...] latviešu valoda riktīgi pazūd. Ne jau visi ved uz tām svētdienas skolām. Vecākiem ir darbs, un viņi tos bērnus tur neved, tikai maza, maza daļiņa.» (Sieviete, 38 gadi, atgriezusies)

Latvijas normatīvais regulējums teorētiski paredz atbalstu skolēniem, kuri kādu laiku ir dzīvojuši ārvalstīs un atgriežas Latvijā. Ministru kabineta noteikumi Nr. 149 (28.02.2012.) «Par kārtību, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un atskaitīti no tām, un obligātajām prasībām pārceļšanai uz nākamo klasi» nosaka, ka, ja izglītojamais ir atgriezies no mācībām citā valstī un vēlas turpināt mācības Latvijas izglītības iestādē, tad izglītības iestādei, pamatojoties uz vecāku iesniegtajiem bērna izglītības dokumentiem un skolas veikto skolēna izglītības līmeņa novērtējumu, «nosaka nepieciešamos atbalsta pasākumus vismaz viena semestra ilgumā mācību priekšmetos, kas atšķiras Latvijas un izglītojamā iepriekš apgūtajā izglītības programmā» (24.3. punkts).

Vēl viens instruments, kuru jau šobrīd izglītības iestādes var izmantot, lai palīdzētu skolēniem no jauna iekļauties mācību procesā un skolas kopienā, ir skolas atbalsta komandas, kas tiek veidotas ar mērķi veiksmīgāk īstenot iekļaujošas izglītības principus un palīdzētu katram skolēnam iegūt kvalitatīvu izglītību. Atbalsta komanda ir speciālistu grupa, kas savas kompetences ietvaros veic pedagoģiskās, psiholoģiskās un sociālās palīdzības koordinēšanu un nodrošināšanu izglītojamiem, iesaistot viņu vecākus, pedagogus, izglītības iestādes darbiniekus. Izglītības un zinātnes ministrijas Valsts izglītības satura centra metodiskajos ieteikumos «Atbalsta komandas darba organizācijai izglītības iestādē» ir definēti komandas mērķi un uzdevumi, kā arī iespējamās mērķa grupas, kas paredz iekļaut skolas atbalsta komandas redzes laukā arī skolēnus, kuri kādu laiku dzīvojuši ārvalstīs.

Atbalstu reemigrējušo skolēnu iekļaušanās veicināšanai nodrošina arī pašvaldība. Kā piemēru šādai praksei var minēt Rīgas pašvaldības atbalstu. 2013./2014. mācību gadā, pamatojoties uz Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamenta 2013. gada 26. septembra iekšējiem noteikumiem Nr. 22 «Valsts budžeta mērķdotācijas

un pašvaldības finansējuma pedagoģisko darbinieku darba samaksas aprēķināšanas un sadales kārtība Rīgas pilsētas pašvaldības un privātajām skolām» un izglītības iestāžu vadītāju iesniegumiem, 20 skolām tika piešķirts papildu finansējumu no pašvaldības budžeta līdzekļiem pedagogu darba samaksai, nosakot samaksu papildu latviešu valodas mācību stundu mācīšanai bērniem jauniebraucējiem un reemigrantiem. Kopumā šo atbalstu 2013./2014. mācību gadā saņēma 65 skolēni (IAC, RD 2014: 8).

Plānā paredzēto pasākumu īstenošanas kontekstā jāmin IZM Latviešu valodas aģentūras organizētie profesionālās pilnveides kursi 36 stundu apjomā vispārīglītojošo skolu pedagogiem par reemigrācijas problemātiku un atbalstu reemigrējušajiem skolēniem. 2014. gadā šādi kursi tika organizēti divām pedagogu grupām, katrā no tām piedaloties 20 skolotājiem.

Ņemot vērā atbalsta nepieciešamību un daudzveidību gan skolēniem, gan vecākiem, gan skolotājiem, ko atzīst mērķa grupa un ir apstiprinājuši arī līdz šim veiktie pētījumi šajā jomā (IAC, RD 2014, IKVD 2014), jāsecina, ka to īstenošanai piešķirtais finansējums Izglītības un zinātnes ministrijai kā atbildīgajai institūcijai ir nepietiekams. 2014. gadā 6.2., 6.3. pasākumiem plānoti bija 46 000 LVL (65 452 EUR), 2015. gadā – 43 000 LVL (61 183 EUR), 2016. gadā – 48 000 LVL (68 297 EUR). Novērtējot šī finansējuma atbilstību pasākumu saturam, jāņem vērā, ka pagaidām katrs atgriešanās gadījums skolas vidē ir samērā individuāls, skolotājiem vēl nav uzkrāta nepieciešamā pieredze darbā ar šādiem skolēniem, tāpēc nav iespējama universāla pieeja problēmu risināšanai. Vienlaikus, kā liecina IZM apkopotie dati, 2013./2014. mācību gadā Latvijas skolās mācījās 492 reemigrējuši skolēni, lielākā daļa no viņiem – Rīgā.

7. RĪCĪBAS VIRZIENS: Valsts pārvaldes/pašvaldību institūciju un valsts uzņēmumu rīcība/prasības, atlasot darbiniekus

Pasākumi:

7.1. Nodrošināt, ka personāla atlases speciālistiem valsts pārvaldes institūcijās, kā arī NVA ir web saziņas iespējas (piemēram, pieeja Skype) darbinieku atlases, darba interviju veikšanai.

Šis rīcības virziens ir viens no šaurākajiem visā Reemigrācijas plānā, paredzot ļoti konkrētu uzdevumu – nodrošināt iespēju organizēt attālinātās darba intervijas ar potenciālajiem darbiniekiem. Respondenti nebija iebildumi pret pašu pasākumu kā instrumentu, kas atvieglo darbā iekārtošanos Latvijā. Komentāri tiek sniegti galvenokārt par cilvēku motivāciju strādāt valsts pārvaldē. Proti, respondenti izteica šaubas, ka emigrācijā dzīvojošajiem cilvēkiem varētu būt interese par darbu valsts pārvaldē vai pašvaldībā, skaidrojot to ar emigrantu vidū izplatīto negatīvo attieksmi pret valsti un valsts īstenoto politiku, kā rezultātā liela daļa ir bijusi spiesta aizbraukt:

«Es nedomāju, ka tie cilvēki, kas dzīvo ārzemēs, brauks uz šejieni valdības, valsts labā strādāt. Es domāju, ka nē.» (Sieviete, 26 gadi, atgriezusies)

Jāpiebilst, ka sākotnēji, plāna izstrādes procesā, šī virziena ietvaros tika aktualizēts jautājums par svešvalodu zināšanu prasībām pretendentiem. Informatīvajā ziņojumā par priekšlikumiem reemigrācijas atbalsta pasākumiem (29.01.2013.) ir norādīts: «Valsts iestādēm un kapitālsabiedrībām ir stigrāk jāizvērtē svešvalodu, īpaši krievu valodas, prasības amatu pretendentiem (vai svešvalodas prasme ir objektīvi un pamatoti nepieciešama darba pienākumu veikšanai). Krievu valodas zināšanas ir īpaša problēma lielai daļai Latvijas valsts piederīgo, kuri skolojušies vai ilgstoši dzīvojuši ārvalstīs, kā arī viņu ģimenes locekļiem. Šie cilvēki zina daudzas citas valodas, izņemot krievu. Tas ir būtisks šķērslis atgriezties Latvijā.» Reemigrācijas plāna galīgajā redakcijā šis priekšlikums nav iekļauts, saglabājot vien uzdevumu (vienlaikus to nekonkretizējot) valsts pārvaldes un pašvaldību institūcijām izvērtēt savas prasības, atlasot darbiniekus, tādējādi netieši norādot, ka prasībām nevajadzētu būt tādām, kas varētu ierobežot emigrējušos Latvijas valstspiederīgos pretendēt uz vakancēm publiskajā sektorā.

8. RĪCĪBAS VIRZIENS: Personu loka paplašināšana, kuriem iespējams pretendēt uz repatrianta statusu

Likumprojekta «Repatriācijas likums» sagatavošana un pieņemšana, paplašinot personu loku, kuriem ir iespēja pretendēt uz repatrianta statusu.

Pasākumi:

8.1. Izstrādāt un iesniegt Saeimā likumprojektu «Repatriācijas likums», paplašinot personu loku, kuriem ir iespēja pretendēt uz repatrianta statusu.

Spēkā esošais Repatriācijas likums (21.09.1995.) nosaka, ka repatriants ir persona, kura ir Latvijas pilsonis vai kurai viens no vecākiem vai vecvecākiem ir latvietis vai lībietis (līvis) un kura brīvprātīgi pārceļas uz pastāvīgu dzīvi Latvijas Republikā (2. pants). Materiālo palīdzību pašreiz ir tiesīgi saņemt repatrianti, kuri, laikā līdz 1990. gada 4. maijam, izceļojuši no Latvijas vai dzimuši ārvalstī, un šajā laikā bijuši nepilngadīgi, un viņu ģimenes locekļi. Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns paredz veikt izmaiņas repatrianta definīcijā, tādējādi arī paplašinot to personu loku, kuras varētu pretendēt uz materiālo atbalstu, atgriežoties Latvijā. Īstenojot šo plāna pasākumu, leklīetu ministrijai padotības iestāde PMLP ir izstrādājusi likumprojektu «Repatriācijas likums» (izskatīts Ministru kabinetā 12.08.2014.).

Likumprojekta anotācijā (leM 2014) skaidrots, ka izmaiņu nepieciešamības galvenais iemesls ir apjomīgās emigrācijas plūsmas no Latvijas. Likumprojekta mērķis ir «sekmēt un atbalstīt Latvijas pilsoņu, latviešu un lībiešu (līvu) izcelsmes personu un viņu ģimenes locekļu pārceļšanos uz pastāvīgu dzīvi Latvijā un viņu adaptāciju.» Jaunā repatrianta definīcija paredz, ka repatrianta statuss ir piešķirams un līdz ar to arī materiālā palīdzība sniedzama repatriantiem, kuri izceļojuši no Latvijas pēc 1990. gada 4. maija, ārzemēs nodzīvojot vairāk nekā desmit gadu. Likumprojekts paredz šādus galvenos materiālās palīdzības veidus:

- ar pārceļšanos uz dzīvi Latvijā saistīto ceļa izdevumu kompensēšana līdz 500 eiro apmērā;
- ikmēneša pabalstu 250 eiro apmērā repatriantam, ja viņš ir reģistrēts Nodarbinātības valsts aģentūrā kā bezdarbnieks;
- valsts valodas apguves kursu apmaksu repatriantam un viņa ģimenes loceklim, ja valsts valodas kursus nepiedāvā Kultūras ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Nodarbinātības valsts aģentūra vai attiecīgā pašvaldība.

Tiek saglabāta norma attiecībā uz atvieglojumiem mājokļa jautājumā, kas paredz, ka repatrianti, kuri izceļojuši no Latvijas laikā līdz 1990. gada 4. maijam vai dzimuši ārvalstīs, vai izceļojuši no Latvijas pēc 1990. gada 4. maija un šajā laikā bijuši **nepilngadīgi**, ir iekļauti to personu sarakstā, kuri nodrošināmi ar dzīvojamo platību pirmām kārtām. Mājokļa palīdzība nav paredzēta tiem repatriantiem, kuri izceļojuši no Latvijas **pēc** 1990. gada 4. maija.

Likumprojektā paredzēto normu īstenošanai ir nepieciešami 430 234 EUR gadā, taču, saskaņā ar EM publiski pausto informāciju, 2015. gada valsts budžetā šādi līdzekļi nav piešķirti (Barānovs 2015), tāpēc joprojām paliek spēkā esošā likuma normas, kuras nav attiecināmas uz reemigrantiem.

Respondentu viedokļi šī virziena vērtējumā dalījās. Daļa intervēto reemigrantu atzina, ka šāda materiālā palīdzība – ceļa izdevumu segšana, ikmēneša pabalsts pirmo pusgadu pēc atgriešanās – ir atbalstāma. Vienlaikus respondenti paredzēja arī iespējamo negatīvo attieksmi no Latvijā dzīvojošās sabiedrības puses, kas varētu aplami uztvert materiālās palīdzības sniegšanu reemigrantiem:

«Jā, viennozīmīgi. Labi, es atbraucu ar saviem kilogramiem, es par to visu samaksāju un tā, bet citiem cilvēkiem ir iedzīve. Iedzīve kā mēbeles, piemēram. Un tādas lietas. Ja tev, piemēram, tas ir jātransportē, tūkstošiem jāsamaksā. [...] Tad te ir sešu mēnešu pabalsts, kas ir 90% apmērā no minimālās darba algas, ja tu šeit stāties Valsts Nodarbinātības aģentūrā uzskaitē un tev nav darba. Vairāk nekā nekas. Ja mēs pasapņojam par dzīvokļiem, ka tev uz pusgadu iedod dzīvojamo platību un vēl tev kaut kādu naudiņu atmet, tad tas ir vairāk nekā nekas.» (Sieviete, 30 gadi, atgriezusies)

«[...] pēc būtības ir tā, ka pārvākties ir ļoti dārgs prieks. Es nedomāju, ka tas būs iemesls, kāpēc cilvēki pārvāksies, bet tā būtu pozitīva valsts attieksme pret tiem, kuri pārvācas. Ja tas tiek pareizi nokomunicēts attiecībā uz pārējiem, un jautājums arī par summām, ja valsts to var atļauties, varbūt, ka tas būtu labi. Negatīvais [ir tas], ka tas izraisīs negācijas no pārējās sabiedrības - ko tad viņi aizvācās, tagad brauc atpakaļ un tagad vēl viņiem par to kaut ko maksā.» (Sieviete, 36 gadi, atgriezusies)

Daļa respondentu minēja riskus, kas pastāv ar ļaunprātīgu šādas palīdzības izmantošanu. Kā risinājums tika modelēta individualizētā pieeja, kas likuma līmenī praktiski nav iespējama:

«Jā, es to redzu kā ļoti labu veidu, kā atbraukt un atpūsties uz Latviju uz pus gadu. [...] labi, jums pusgadu maksā šo pabalstu, bet tāpat ir vajadzīgs stabils darbs, ja tas atalgojums nebūs salīdzinoši tāds, kāds viņam bija dzīvojot tajā pašā Anglijā, Vācijā vai

kur vēl nē, tad atkal būs vēlme doties prom. [...] plāna izstrādātāji paši reportēja, ka tas ir diezgan sarežģīti, jo šis te punkts var veicināt fiktīvu kustību. [...] Paņem brīvu, aizej no darba, ja tu esi nostrādājis tur pietiekami ilgi, tu vēl piesakies bezdarbniekiem pieņemsim tajā Anglijā, atbrauc atpakaļ maksā tur pabalstu, maksā šeit pabalstu, samaksā ceļu. Burvīgi.» (Vīrietis, 27 gadi, atgriezies)

Atsevišķu viedokļu grupu veido pārliecība, ka materiālā palīdzība atgriešanās mērķiem nav nepieciešama:

«[...] pabalsts man nav nepieciešams, droši vien vairāk birokrātija nekā vērts ar to ņemties, transports un tādas lietas man nekad nav bijušas problēmas nodrošināt. [...] cilvēki atgriežas, tāpēc ka viņi vēlas atgriezties, un finansiāla palīdzība viņiem neko nemainīs.» (Vīrietis, 25 gadi, atgriezies)

«Ir tie viedokļi, ja būtu tur tie pārceļšanās pabalsti vai kas, vai kaut ko vieglāk. Bet priekš kam? [...] Tas ir, man liekas, ka atkal ir tāds slinkums, tas latvietis — ko tu man dosi par to, ka es atbraukšu. Ja tu gribēsi atbraukt mājās, tu atbrauksi vienalga vai tev te pabalsts būs vai nebūs. Tas man liekas, ka ir muļķīgi.» (Vīrietis, 30 gadi, atgriezies)

Vairāki intervētie reemigranti, gan tie, kas atbalsta, gan tie, kas neatbalsta materiālās palīdzības sniegšanu no valsts un pašvaldības puses, uzsvēra, ka šī palīdzība nemotivēs cilvēkus atgriezties Latvijā. Šāds vērtējums atkārtoti ilustrē to, ka mērķa grupa uztver Reemigrācijas plānu kā atgriešanos veicinošu politiku, nevis iekļaušanos dzīvē Latvijā atbalstošu politiku.

Secinājumi

Reemigrācijas politikas attīstības un īstenošanas analīze ļauj veikt vairākus būtiskus secinājumus. Pirmkārt, šīs politikas mērķi konkrēti nav definēti nevienā politikas plānošanas dokumentā, Reemigrācijas plānā ir definēts paša dokumenta mērķis. Augstākā līmeņa valsts attīstības plānošanas dokumentos norādīts, ka nepieciešams veicināt no Latvijas aizbraukušo iedzīvotāju atgriešanos Latvijā un jaunu emigrācijas plūsmu apturēšanu, kas arī netieši uzskatāmi par reemigrācijas politikas mērķiem. Reemigrācijas politikas attīstības analīze atklāj, ka sākotnēji tā veidojusies kā atbilde ierobežojošajai imigrācijas politikai, demogrāfiskajiem un nodarbinātības politikas izaicinājumiem, kas saistīti ar nākotnē paredzamo darba spēka trūkumu Latvijā. Taču pats Reemigrācijas plāns ir konkrētu atbalsta pasākumu kopums tiem cilvēkiem, kuri jau ir atgriezušies Latvijā vai ir pieņēmuši lēmumu par atgriešanos. Līdz ar to esošā reemigrācijas politika ir galvenokārt atbalsta rīcībpolitika, nevis attīstības politika. Tās primārais mērķis nav stimulēt atgriešanās procesu, bet nodrošināt praktisku palīdzību reintegrācijas procesam Latvijā, galvenokārt — darba tirgū un izglītībā.

Otrkārt, izvērtējot reemigrācijas atbalsta pasākumiem piešķirtā finansējuma apmēru un ņemot vērā, ka liela daļa pasākumu ir jānodrošina valsts institūcijām sava esošā budžeta ietvaros, jāsecina, ka reemigrācijas politika ir simboliska politika. Reemigrācijas

plāna izstrāde, bez adekvāta finansējuma tā izpildei, no valsts puses ir galvenokārt simbolisks apliecinājums tam, ka tai rūp no Latvijas aizbraukušo cilvēku atgriešanās dzimtenē un viņu iespējas sakārtot savu ikdienas dzīvi, veiksmīgi iekļauties atpakaļ Latvijas sabiedrībā. Neraugoties uz ierobežotajiem finanšu resursiem, jāatzīst, ka tā īstenošana pakāpeniski notiek, īpaši saistībā ar atbalstu latviešu valodas apguvei, informācijas pieejamības nodrošināšanai par darba iespējām un citiem jautājumiem, sadarbības ar diasporu veidošanai un uzturēšanai.

Treškārt, Reemigrācijas plānā atsevišķos rīcības virzienos definētās mērķa grupas rada jautājumu, vai šīs politikas kontekstā katrs cilvēks ir vērtība, vai arī ir vērojama selektīva pieeja atbalsta sniegšanā. Izvērtējot plāna rīcības virzienus un pasākumus, var secināt, ka īpaši vēlama ir augsti kvalificētu speciālistu, ārvalstu augstskolu absolventu, uzņēmējdarbības attīstītāju atgriešanās. Arī saiknes ar diasporu veidošanā liela nozīme ir piešķirta tam, kā sekmēt diasporas ieguldījumu Latvijas tautsaimniecībā. Tajā pašā laikā atbalsts latviešu valodas apguvei, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā, informācijas pieejamība ir pasākumi, kas attiecas uz visplašāko re-emigrantu loku. Šāda pieeja – cilvēkkapitāla ar pievienoto vērtību piesaistīšana – atklāj reemigrācijas politikas kā attīstības politikas šķautni, kas vērsta uz Latvijas ekonomiskās izaugsmes sekmēšanu un tādas dzīves vides radīšanu, kas būtu pievilcīga plašākām potenciālo reemigrantu grupām.

Reemigrācijas politikas tiešās mērķa grupas – to cilvēku, kuri ir atgriezušies, vai apsver šādu iespēju – vērtējums plāna pasākumiem nav viennozīmīgs. Padziļināto interviju rezultāti ļauj secināt, ka atgriešanās lēmuma pieņemšanā Reemigrācijas plānam nav bijusi nekāda nozīme. Lielākā daļa emigrantu par šiem atbalsta pasākumiem ir ļoti vāji informēti, pieņemto lēmumu par atgriešanos, paļāvušies uz saviem resursiem un iespējām, nevis valsts vai pašvaldības atbalstu. Neraugoties uz to, atgriešanās pieredze rāda, ka Reemigrācijas plānā ietvertie pasākumi kopumā atbilst mērķa grupas vajadzībām, īpaši tas attiecas uz atbalstu skolēniem iekļauties Latvijas izglītības sistēmā un skolas vidē, informācijas pieejamības nodrošināšanu par dažādiem ar atgriešanos saistītajiem administratīviem jautājumiem, latviešu valodas apguvi vai pilnveidošanu, studiju kredīta dzēšanu. Mērķa grupai svarīgs atbalsta veids, kas Reemigrācijas plānā nav iekļauts, ir palīdzība mājokļa jautājumā pirmajam periodam pēc atgriešanās Latvijā. Taču te jāņem vērā, ka mājokļu politika ir pašvaldības, nevis valsts kompetence. Tas, savukārt, norāda uz reemigrācijas politikas decentralizācijas potenciālu, iesaistot plašāk tās veidošanā un īstenošanā pašvaldības.

Reemigrācijas politikas mērķa grupas sniegto Reemigrācijas plāna vērtējumu analīzes būtisks secinājums ir tas, ka uztveres līmenī plāns tiek vērtēts kā pasākumu kopums, kas sekmēs Latvijas emigrantu atgriešanos Latvijā. Šāda interpretācija neatbilst plānā paredzētajiem praktiskā atbalsta mērķiem un politikas veidotāju definētajam uzstādījumam. Vienlaikus šāds mērķa grupas priekšstats lielā mērā veido pamatu

kritiskajiem plāna vērtējumiem. Tas nozīmē, ka ir nepieciešams plašāk skaidrot esošās reemigrācijas politikas mērķus un popularizēt īstenotos atbalsta pasākumus, tādējādi veidojot politikas mērķa grupas izpratni par šo politiku un tās lomu Latvijas kopējā attīstībā.

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Raksts izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda finansiālu atbalstu projekta
«Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika»
(vienošanās Nr. 2013/0055/1DP/1.1.1.2.0/13/APIA/VIAA/040) ietvaros.

<http://fsi.lu.lv>

<http://migracija.lv>

info@migracija.lv

Literatūra un avoti

- Ārlietu ministrija [ĀM] (2013). Informatīvais ziņojums «Par Ārlietu ministrijas sadarbību ar Latvijas diasporu 2013.-2015. gadā» (03.03.2014.). Pieejams: http://www.mfa.gov.lv/data/file/aminfo_040213.pdf (skatīts:11.04.2015.)
- Ārlietu ministrija [ĀM] (2014). Rīcības plāns «Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.-2017. gadam. Projekts» (izsludināts VSS 17.07.2014.). Pieejams: http://www.mfa.gov.lv/data/file/amplans_150714_diaspora.662.pdf (skatīts:11.04.2015.)
- Ārlietu ministrija [ĀM] (2015). Ārlietu ministra ikgadējais ziņojums par paveikto un iecerēto darbību valsts ārpolitikā un Eiropas Savienības jautājumos. 2014.-2015 (06.01.2015.). Pieejams: <http://www.am1.gov.lv/lv/Jaunumi/zinas/2015/1-05/> (skatīts:11.04.2015.)
- Baltic Institute of Social Sciences [BISS] (2013). Sabiedrības integrācijas fonda 2012. un 2013. gadā administrēto valsts budžeta programmu novērtējums. «Ārpusskolas pasākumu programma 2013». Pieejams: <http://www.sif.gov.lv/images/files/informativie-materiali/progr-izvertejumi/izvertejums-arpusskolas-pasakumu-programma-2013.pdf> (skatīts:11.04.2015.)
- Barānovs O. (19.01.2015.). Jauniešu reemigrācijas programmas «Darbs valsts pārvaldē» diskusija 19.01.2015. Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=LZrxm6E9oM> (skatīts:11.04.2015.)
- BNS (13.03.2014.). Izrādās – lielai daļai reemigrācijas plāna vispār nav naudas. Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/501308-izradas-lielai-dalai-reemigracijas-plana-vispar-nav-naudas> (skatīts:11.04.2015.)
- Ekonomikas ministrija [EM] (2012). Informācija plašsaziņas līdzekļiem (13.12.2012.) Pieejams: <https://www.em.gov.lv/lv/nozares-politika/reemigracijas-atbalsta-pasakumi/reemigracijas-atbalsta-pasakumu-plana-projekta-izstrades-darba-grupa/> (skatīts:11.04.2015.)
- Ekonomikas ministrija [EM] (2013). Informatīvais ziņojums «Par priekšlikumiem reemigrācijas atbalsta pasākumiem» (23.01.2013.) Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40274687&mode=mk&date=2013-01-29> (skatīts:11.04.2015.)
- Ekonomikas ministra D. Pavļuta rīkojums Nr.161 «Par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna izstrādes darba grupu» (03.09.2012.)
- Iekšlietu ministrija [IeM] (2014). Likumprojekta «Repatriācijas likums» sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) (05. 02. 2014.). Pieejams: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/01072013/Anot%C4%81cija.pdf> (skatīts:11.04.2015.)
- Ivanova, V. (2012). Return Migration: Existing Policies and Practices in Bulgaria, pp. 8-18. In: Ivanova, V., I. Zwania-Roessler (eds.) (2012) *Welcome Home? Challenges and Chances of Return Migration*. Transatlantic Forum on Migration and Integration. Sofia: Maria Arabadjieva Printing House.
- Izglītības attīstības centrs [IAC], Rīgas Dome [RD] (2014). Pētījums «Situācijas izpēte par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgglītojošās skolās». Pieejams: http://www.iksd.riga.lv/upload_file/iksd_pievienotie/0_2014/2014_05/situacijas_izpete_jauniebr_rigas_sk_2014.pdf (skatīts:11.04.2015.)
- Izglītības kvalitātes valsts dienests [IKVD] (2014). Ziņojums par analītisko izpēti «Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā». Pieejams: http://www.ikvd.gov.lv/assets/files/2013/citi/iesniegumi/20102014_117_6_zinojums_par_anal_lab.pdf (skatīts:11.04.2015.)
- Izglītības un zinātnes ministrija [IZM] (2014). Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015.-2020. gadam (03.11.2014.). Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=5022> (skatīts:11.04.2015.)
- Izglītības un zinātnes ministrijas Valsts izglītības satura centrs [IZM VIS]. Metodiskie ieteikumi. Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē. Pieejams: http://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/atb_komandas_organizacija.pdf (skatīts:11.04.2015.)
- Īpašo uzdevumu ministra sekretariāts sabiedrības integrācijas lietās [ĪUMSILS] (2008). Informatīvais ziņojums par nepieciešamo rīcību, lai veicinātu darba meklējumos izbraukušo Latvijas iedzīvotāju atgriešanos Latvijā. Projekts. (11. 04. 2008.). Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=30307659> (skatīts: 26.06.2015.)
- Kacnarczyk, P., Lesinska, M. (2012). Return Migration, State policy and Integration of Returnees – the Case of Poland, pp. 29-35. In: Ivanova, V., I. Zwania-Roessler (eds.) (2012) *Welcome Home? Challenges and Chances of Return Migration*. Transatlantic Forum on Migration and Integration. Sofia: Maria Arabadjieva Printing House.

- Kultūras ministrija [KM] (2012). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņēs 2012.–2018. gadam (20.10.2012.). Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3782> (skatīts:11.04.2015.)
- Kuzmina, I. (04.02.2015.). *Aizbraukušie jaunieši par 1000 eiro gatavi atgriezties*. Pieejams: <http://m.la.lv/par-1000-eiro-gatavi-atgriezties/> (skatīts: 27.06.2015.)
- Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030. gadam [LIAS] (10.06.2010.). Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3323> (skatīts: 27.06.2015.)
- Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam [NAP] (20.12.2012.). Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=4247> (skatīts: 27.06.2015.)
- Mangule, I. (27.01.2015.). *1000 eiro ceļa zīme uz mājām?* Pieejams: <http://providus.lv/article/1000-eiro-celazime-uz-majam> (skatīts: 27.06.2015.)
- Ministru kabineta noteikumi Nr.149 (28.02.2012.) «Par kārtību, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un atskaitīti no tām, un obligātajām prasībām pārceļšanai uz nākamo klasi». Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=245006> (skatīts:11.04.2015.)
- Ministru kabineta rīkojums nr.356 «Par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānu 2013.-2016. gadam» (30.07.2013.). Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=258715> (skatīts:11.04.2015.)
- Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013.-2016. gadam*. Pieejams: https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/reemigrācijas_atbalsta_pasakumi/ (15.03.2015.)
- Repatriācijas likums (29. 09. 1995.). Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=37187> (skatīts:11.04.2015.)
- Sabiedrības integrācijas fonds [SIF] (2014). Vasaras nometnes Latvijas un diasporas bērniem 2014. gadā. Pieejams: http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=9308%3AVasaras-nometnes-Latvijas-un-diasporas-berniem-2014-gada&catid=14%3AJaunumi&Itemid=186&lang=lv (skatīts:11.04.2015.)
- Šūpule, I. (2015). Reemigrācijas prakses analīze: atgriešanās modeļi, iemesli un process. *Ex-ante ziņojums «Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika»*. LU FSI. Npublicēts materiāls.
- Vienotais valsts un pašvaldību pakalpojumu portāls «Latvija.lv». Pieejams: <https://www.latvija.lv/> (skatīts:11.04.2015.).

Pielikums

Respondentu, kuri atgriezušies Latvijā, raksturojums

Nr.	Dzimums	Vecums	Dzimtā valoda	Nodarbošanās	Emigrācijas gads	Atgriešanās gads	Mītnes valsts	Dzīves vieta Latvijā
1	V	47	LV	IT speciālists	2010	2013	Norvēģija	Rīga
2	V	32	LV	Būvdarbu uzraugs	2009	2013	Lielbritānija	Ādaži
3	S	41	LV	Pirmsskolas skolotāja	2011	2013	Lielbritānija	Dobeles
4	V	25	LV	Uzņēmējs, konsultants	2007	2013	Lielbritānija	Rīga
5	S	30	LV	Strādniece	2010	2013	Lielbritānija	Liepāja
6	S	38	LV	Pašnodarbinātā	2006	2011	Īrija	Liepāja
7	S	34	LV	Veikala vadītāja	2000	2010	Lielbritānija	Liepāja
8	V	39	LV	Būvdarbu uzraugs	2009	2012	Norvēģija, Vācija	Liepāja
9	S	30	LV	Ekonomiste (slimnīcā)	2007	2011	Īrija	Liepāja
10	S	26	RU	Finanšu analītiķe	2007	2014	ASV	Rīga
11	V	27	RU	Tūristu gids	2009	2011	Lielbritānija	Rēzekne
12	S	29	LV	Tulks (filologa izglītība)	2008	2013	Norvēģija	Vecpiebalga
13	V	36	LV	Matemātiķis-statistikis	2002	2007	Vācija	Rīga
14	V	26	LV	Politologs	2007	2013	Lielbritānija	Rīga, reemigrējis
15	V	27	LV	Viesnīcu bizness	2007	2013	Lielbritānija	Rīga
16	S	29	LV	Farmācija, pasniedzēja	2008	2012	ASV	Rīga
17	S	36	LV	Juriste, NVO projektu koordinatore	2010	2014	Šveice	Rīga
18	V	33	RU	IT speciālists	2010	2014	Lielbritānija	Rīga